

Universiteit Antwerpen
Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen
Academiejaar 2013 - 2014

MASTERPROEF

**HET GEBRUIK VAN TABLETS DOOR KLEUTERS
BINNEN HUISELIJKE KRING**

B. Vermeirsch

Master in de Communicatiewetenschappen – afstudeerrichting Strategische communicatie

Promotor: Prof. Dr. H. Vandebosch

Medebeoordelaar: Prof. Dr. K. Ponnet

Abstract

Samenvatting

De huidige generatie kleuters groeit op in een tijdperk waarin tablets steeds vaker deel uitmaken van het media-aanbod binnen een gezin. Gezien de opkomst en populariteit van de tablet en de mogelijkheden die dit apparaat biedt, is in deze studie het tabletgebruik van kleuters (3-5 jaar) binnen huiselijke kring onderzocht. Meer specifiek komen vier onderdelen aan bod: 1) het tabletbezit en inhoudelijke gebruik, 2) de ouderlijke mediatiestijlen, 3) de potentiële aanwezigheid van een tabletverslaving en 4) de invloed van het tabletgebruik van de ouders en broers/zussen. Tot slot zijn verklarende achtergrondvariabelen waaronder het opleidingsniveau van de ouders, het gezinsinkomen, en dergelijke getoetst. De ouders van de kleuters (n=159) zijn ondervraagd middels een digitale survey. De belangrijkste bevindingen tonen dat de komst van de tablet het mediagebruik van kleuters heeft veranderd. De tablet maakt in toenemende mate een intrede binnen jonge gezinnen, waar het apparaat wordt opgenomen en geaccepteerd als technologie voor kleuters. De kleuters maken frequent gebruik van het apparaat. Het tabletgebruik van de gezinsleden speelt hierin een bepalende rol. Volgens de ouders wordt het tabletgebruik van hun kleuter hoofdzakelijk gekenmerkt door educatieve doeleinden. Het merendeel van de ouders maakt zich geen zorgen over het tabletgebruik en ziet geen negatieve invloed van het tabletgebruik op het gedrag van de kleuter. De ouders hanteren diverse mediatiestijlen en houden het tabletgebruik van hun kleuter nauwlettend in de gaten. Een (indicatie van) tabletverslaving kon niet worden vastgesteld.

Sleutelwoorden: Tablet (*tablet*); kleuters (*preschoolers*); mediatiestijlen (*parental mediation*); tabletverslaving (*tablet addiction*); broers/zussen (*siblings*).

Word count

13.793 woorden

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	1
2	Literatuursectie	3
2.1	Inhoudsvoorkeuren en mediagebruik.....	3
2.1.1	Veranderingen door de komst van de tablet.....	4
2.1.2	Besluit.....	7
2.2	De rol van de ouders	7
2.2.1	Onbezorgdheid.....	7
2.2.2	Mediatiestijlen	8
2.2.3	Besluit.....	10
2.3	Tabletverslaving.....	10
2.3.1	Verslaving toetsen.....	11
2.3.2	Besluit.....	11
2.4	De rol van gezinsleden	12
2.4.1	De ouders.....	12
2.4.2	Broers/zussen.....	13
2.4.3	Besluit.....	13
3	Methodesectie	14
3.1	Survey.....	14
3.2	Steekproef.....	14
3.3	Operationalisering variabelen.....	15
4	Resultatensectie.....	18
4.1	Het tabletgebruik van kleuters en de rol van gezinsleden.....	18
4.2	De rol van de ouders	21
4.3	Een (indicatie van) tabletverslaving.....	24
5	Discussie en conclusie.....	28
5.1	Het tabletgebruik van kleuters en de rol van gezinsleden.....	28
5.2	De rol van de ouders	30
5.3	Een (indicatie van) tabletverslaving.....	31
5.4	Beperkingen.....	33
5.5	Conclusie en beleidsimplicaties.....	34
6	Bibliografie	36

Bijlage 1: Online enquête	43
Bijlage 2: Uitnodiging ouders	62
Bijlage 3: Poster	64
Bijlage 4: Nieuwsbericht	65
Bijlage 5: Vragen mediatiestijlen.....	66
Bijlage 6: Vragen tabletverslaving.....	69
Bijlage 7: Databestand en SPSS-outputs	72

1 Inleiding

Kinderen vandaag de dag zullen zich geen tijd herinneren zonder technologische apparaten en het internet (Geist, 2012; Valkenburg, 2008). Naast de meest prominent aanwezige media-apparaten, zoals de televisie en de (spel)computer, zijn de smartphone en de tablet in opkomst (Yi-Fan, 2013). Een doorsnee Nederlands huishouden beschikt over gemiddeld 3,7 verschillende apparaten, variërend van laptops en desktop computers tot smartphones, tablets en spelcomputers (Brouwer, Duimel, Jansen, Nikken, Pardoën, & Pijpers, 2011). Met name de komst van de tablet heeft er voor gezorgd dat ook jonge kinderen gemakkelijk toegang krijgen tot allerlei applicaties en internettoepassingen (Couse & Chen, 2010; Geist, 2012; Holloway, Green, & Livingstone, 2013; Yi-Fan, 2013). Fabrikanten spelen hier op in door kleurrijke, betaalbare tablets en kindvriendelijke applicaties te ontwikkelen (Barnes, 2014).

Het succes van de tablet wordt gekenmerkt door het touchscreen en bijbehorend interface (Couse & Chen, 2010; Geist, 2012; Matthews & Seow, 2007), waardoor het apparaat een gemakkelijk en plezierig gebruik biedt voor jonge kinderen (Brouwer et al., 2011). Tevens biedt het apparaat de mogelijkheid tot meer individueel en mobiel gebruik (Geist, 2012; Yi-Fan, 2013). De tablet is een draagbaar, handheld apparaat en dusdanig intuïtief, waardoor jonge kinderen de tablet (locatie-)onafhankelijk kunnen gebruiken (Geist, 2012). De mogelijkheden van de tablet, sluiten aan bij de capaciteiten en behoeften van drie- tot zesjarigen (Valkenburg, 2008). Zij hebben de skills om met het apparaat om te gaan (Couse & Chen, 2010; Geist, 2012). Onderzoek van Holloway et al. (2013) toont aan dat de tablet tegenwoordig dan ook steeds meer een plaats krijgt binnen het doorsnee kinderspeelgoed.

Ondanks de opkomst en populariteit van de tablet en de mogelijkheden die dit apparaat biedt, zijn er tot op heden enkel wetenschappelijke studies verricht naar het tabletgebruik binnen de schoolsetting (Couse & Chen, 2010) en het gebruiksgemak van het apparaat (Geist, 2012). Hoewel de tablet ook meer en meer haar intrede maakt binnen jonge gezinnen (Brouwer et al., 2011; CBS, 2013), zijn er momenteel geen wetenschappelijk generaliseerbare data beschikbaar over het tabletgebruik in de thuissetting (Verenikina & Kervin, 2011). De voornaamste leemte in de huidige wetenschap is dan ook dat er momenteel zeer weinig bekend is over het tabletgebruik van kleuters. Vanuit diverse studies is hier expliciet vraag naar (Couse & Chen, 2010; Holloway et al., 2013; Kaufman, 2013; Ólafsson, Livingstone, & Haddon, 2013; Teuwen, De Grooff, & Zaman, 2012). Het eerste doel van deze studie is daarom het bieden van een inzicht in het inhoudelijke tabletgebruik van kleuters in hun thuissituatie.

Tevens, wordt als tweede doel de rol van de ouders onderzocht. Teuwen et al. (2012) stelden namelijk een trend van onbezorgdheid vast onder zowel Nederlandse als Vlaamse ouders wat betreft het digitale mediagebruik van hun kleuters. De bezorgdheid zou toenemen als hun kinderen ouder worden, zij het internet meer onafhankelijk gebruiken en er een grotere variëteit aan online activiteiten wordt verkend door de kleuters (Teuwen et al., 2012). Gezien de kenmerken van de tablet en de capaciteiten van kleuters, wordt verondersteld dat zodra de tablet haar intrede maakt binnen een gezin, dit gevolgen heeft voor de ouderlijke bezorgdheid, het toezicht en de mediaopvoeding.

Er zijn reeds diverse onderzoeken uitgevoerd naar mediatiestijlen in combinatie met verschillende media, waaronder televisiekijken (zoals Valkenburg, Krmar, Peeters, & Marseille, 1999), gamen (zoals Nikken & Jansz, 2006) en internetgebruik (zoals Valcke, Bonte, De Wever, & Rots, 2010). Echter, zijn deze stijlen niet eerder in verband gebracht met het tabletgebruik van kleuters. Dit laatste wordt in deze studie dan ook onderzocht.

Ten derde is er sprake van actuele media-aandacht voor het tabletgebruik van kleuters. Volgens diverse mediaberichten zou er zelfs een risico bestaan op een ‘tabletverslaving’ bij hen (Adams, 2014; Bellini, 2013; Formesyn, 2013; Kaufman, 2013; Valinsky, 2013; Ward, 2013). Of er daadwerkelijk sprake is van een (indicatie van) tabletverslaving wordt als derde doel in deze studie getoetst.

Tot slot wordt in deze studie onderzocht of achtergrondkenmerken van de ouders en het tabletgebruik van gezinsleden een invloed hebben op het tabletgebruik van de kleuter. Deze invloed is te veronderstellen op basis van eerdere studies (zoals Calvert, Rideout, Woolard, Barr, & Strouse, 2005; Li & Atkins, 2004; Livingstone & Haddon, 2009; Teuwen et al, 2012).

De studie kent een beschrijvend en explorerend karakter, waarbij de vier onderdelen bijdragen aan het beantwoorden van de centrale vraag:

CV: “Hoe wordt het tabletgebruik van de kleuter, een kind van drie, vier of vijf jaar, binnen huiselijke kring gekarakteriseerd?”

De vierdeling binnen deze studie wordt in het volgende hoofdstuk, de literatuursectie, voortgezet. Vervolgens worden in hoofdstuk drie de methodekeuze en de concrete toepassing hiervan toegelicht. Daaropvolgend worden de onderzoeksresultaten besproken in hoofdstuk vier. Ter afsluiting volgen in hoofdstuk vijf de discussie en conclusie van de onderzoeksresultaten, welke als basis dienen voor toekomstig onderzoek.

2 Literatuursectie

Er is nog relatief weinig onderzoek verricht naar het mediagebruik van kleuters (Haddon & Livingstone, 2009; Holloway, et al., 2013; McPake, Plowman, & Stephen, 2012; Rideout, Vandewater, & Wartella, 2003). Toch kan er vanuit een mediatheoretische benadering een beeld worden geschetst van de inhoudsvoorkeuren betreffende het mediagebruik van kleuters (zoals Valkenburg, 2008).

2.1 Inhoudsvoorkeuren en mediagebruik

Vanuit de ontwikkelingspsychologie is bekend hoe jongens en meisjes zich vanaf de geboorte tot aan de adolescentiefase ontwikkelen. Valkenburg (2008) toont middels de gematigde discrepantietheorie aan dat kinderen van verschillende leeftijden verschillende media-inhoudsvoorkeuren hebben. Het ontwikkelingsniveau van kinderen bepaalt dat hun voorkeur vooral uitgaat naar media die zowel qua inhoud, als qua vormgeving aantrekkelijk en begrijpelijk zijn (Brouwer et al., 2011; Valkenburg, 2008). Ze letten vooral op direct waarneembare uiterlijke kenmerken en hebben nog weinig oog voor wat karakters precies doen of zeggen (Strasburger & Wilson, 2002; Valkenburg, 2008).

Kinderen van twee tot vijf jaar bevinden zich in de pre-operationele fase (Verhofstadt-Denève, van Geert, & Vyt, 2003). In deze fase maakt de fantasie van het kind een ontwikkeling door (Valkenburg, 2008). In tegenstelling tot eerdere bevindingen van Piaget (1929), wijst recenter onderzoek uit dat zelfs kinderen van drie jaar al redelijk goed een onderscheid kunnen maken tussen fantasie en realiteit (Wellman, 1990). Desalniettemin blijft het voor kleuters moeilijker dan voor oudere kinderen om een onderscheid te maken tussen fantasie en werkelijkheid (Parker, 1995). Dit geldt met name voor fantasie in de media (Strasburger & Wilson, 2002; Valkenburg, 2008), waarin fantasiefiguren worden gezien als realistische figuren (Valkenburg, 2008).

Hoewel jongens en meisjes in de te onderzoeken leeftijdscategorie beiden van games houden, hebben ze ieder verschillende voorkeuren voor bepaalde genres (Valkenburg, 2008). Meisjes prefereren educatieve strategische spelletjes, creatieve spelletjes met prinsessen, modellen of danseressen en spelletjes die gebaseerd zijn op verhalen. Jongens daarentegen prefereren actie-, sport- en vechtspelletjes met fantasieverhalen en mannelijke fantasiefiguren (Brouwer et al., 2011; Valkenburg, 2008). Ze zoeken naar uitdagingen in spelletjes die aansluiten bij hun vaardigheden of waarbij ze problemen kunnen oplossen (Brouwer et al., 2011).

Wat betreft het internetgebruik van kleuters is er geen verschil tussen jongens en meisjes (Holloway et al., 2013). Kleuters willen graag de online wereld verkennen (Teuwen et al., 2012). De voornaamste media-activiteit van jonge kleuters op de computer is video's kijken, terwijl de oudere kleuters meer actief zijn in het spelen van games (Rideout et al., 2003; Teuwen et al., 2012). Jonge kleuters bezoeken met name YouTube vaker dan oudere kleuters (Holloway et al., 2013; Teuwen et al., 2012; Vandewater, Rideout, Wartella, Huang, Lee, & Shim, 2007).

Des te ouder kinderen worden, des te meer hun aandachtsboog toeneemt (Valkenburg, 2008). Terwijl een kind van drie jaar maximaal twintig minuten met hetzelfde bezig kan zijn, kan een kind van vijf jaar zich daarentegen wel een uur of langer concentreren op een favoriete bezigheid, zoals een computerspel (Valkenburg, 2008).

2.1.1 Veranderingen door de komst van de tablet

Uit onderzoek van Rideout et al. (2003) blijkt dat kinderen van zes jaar en jonger gemiddeld twee uur per dag besteden aan 'beeldschermmedia' (televisie en (spel)computer), wat gelijk staat aan de tijd dat ze buitenspelen. Muziek luisteren en (voor)lezen zijn twee activiteiten die hier op volgen (Rideout et al., 2003). Recenter onderzoek toont aan dat ook mobiele technologieën, zoals tablets, steeds meer een rol spelen in het leven van deze jonge doelgroep (CBS, 2013; Holloway et al., 2013; Westerhout & Braat; 2013; Yi-Fan, 2013). De komst van de tablet leidt mogelijk tot een veranderend mediagebruik.

Gemakkelijker toegang tot het internet. De online mogelijkheden voor kinderen zijn de laatste jaren significant toegenomen (Valkenburg, 2008). Het internetgebruik van kinderen start dan ook op steeds jongere leeftijd (Brouwer et al., 2011; Calvert et al., 2005; Holloway et al., 2013; Nikken & Jansz, 2011; Wartella, Vandewater, & Rideout 2005). Zelfs de allerjongsten worden niet uitgesloten (Rideout et al., 2003). Hoewel kleuters zich niet noodzakelijk op het 'world-wide-web' bevinden, is het dankzij de komst van de tablet voor kleuters wel makkelijker geworden om toegang te krijgen tot het internet (Couse & Chen, 2010; Geist, 2012; Holloway et al., 2013). Afhankelijk van het feit of een tablet wel of geen WiFi heeft, wordt deze logischerwijs ook anders gebruikt (Yi-Fan, 2013). Ook het gebruik van een speciale 'kindertablet' kan hier mogelijk een rol in spelen, omdat deze wordt gekenmerkt door beveiligde onderdelen en op de jonge doelgroep afgestemde content.

Volgens Brouwer et al. (2011) is 78 procent van de Nederlandse drie- tot zesjarigen reeds online. De kleuters gebruiken de desktop computer, laptop of tablet gemiddeld 22 minuten per dag. De gemiddelde leeftijd waarop ze voor het eerst op het internet te vinden zijn is 3,9 jaar. Van deze kleuters was 5 procent drie jaar of jonger toen zij het internet voor

het eerst gebruikten (Brouwer et al., 2011). Opvallend is dat slechts 3,3 procent van de Vlaamse kleuters het internet dagelijks gebruikt (Teuwen et al., 2012). Uit het onderzoek blijkt dat 70 procent van hen op de gemiddelde leeftijd van 3,4 jaar online is. Zij bevinden zich slechts een aantal keer per maand (circa 30 minuten per sessie) op het internet (Teuwen et al., 2012). Holloway et al. (2013) toonden recent aan dat de online activiteiten toenemen, naarmate kinderen ouder worden. Op de tablet spelen kinderen vaak gedownloadde spellen of bekijken gedownloadde video's (Yi-Fan, 2013). Zelfs baby's kijken al naar gedownloadde video's (Yi-Fan, 2013).

Toegenomen gebruiksgemak. Kleuters kunnen het internet op de computer nog niet onafhankelijk gebruiken. Dit vanwege: 1) de nog niet ontwikkelde capaciteit om te kunnen lezen (Brouwer et al., 2011), 2) het niet begrijpen van het functionele/conceptuele model van het internet (Baumgarten, 2003) en 3) de nog niet voltooide ontwikkeling van hun fijne motoriek, wat het gebruik van een toetsenbord en muis belemmert (Calvert et al., 2005; Brouwer et al., 2011; Vandewater et al., 2007). Het interface van een tablet is echter, in tegenstelling tot het traditionele desktopinterface, dusdanig intuïtief dat slechts weinig of zelfs geen instructies nodig zijn en een jong kind het apparaat onafhankelijk kan gebruiken (Couse & Chen, 2010; Geist, 2012; Holloway et al., 2013). Daarnaast neemt de tablet de barrières van een desktop of laptop weg, doordat er dankzij het touchscreen geen toetsenbord of muis nodig is (Geist, 2012). Dankzij het gebruiksgemak van de tablet is het dan ook een aantrekkelijk apparaat voor deze jonge doelgroep (Brouwer et al., 2011). Naarmate kinderen ouder worden, neemt bovendien hun mediagebruik toe (Anand & Krosnick, 2005; Teuwen et al., 2012). Onderzoek van Couse & Chen (2010) bevestigt dat oudere kleuters meer tijd op de tablet spenderen dan jongere kleuters.

De kinderen gebruiken de tablet van hun ouders om de beurt en op basis van gedeelde regels met hun broer(s)/zus(sen) en/of andere kinderen in dezelfde ruimte (Yi-Fan, 2013). Echter, blijkt ook dat sommige ouders liever een persoonlijke tablet voor hun kind kopen. Dit vanwege de bezorgdheid dat het kind hun persoonlijke data op het apparaat kan aantasten (Yi-Fan, 2013).

Meer individueel en mobiel gebruik. Kinderen van drie tot zes jaar zijn in staat om snel te leren hoe ze een tablet kunnen gebruiken voor het bevredigen van hun behoeften en het vertegenwoordigen van hun ideeën (Matthews & Seow, 2007). Met name de rol van een volwassen begeleider is cruciaal bij de ondersteuning van het leren van een nieuwe technologie zoals een tablet (Brouwer et al., 2011; Matthews & Seow, 2007). Als kleuters echter eenmaal vertrouwd zijn met de tablet, gebruiken zij het apparaat meer (locatie-) onafhankelijk en vragen zij om minder hulp van de ouders. Hierdoor ontstaat een meer

individueel en mobiel gebruik (Geist, 2012). De aanwezigheid van een computer in huis speelt hierin geen rol (Couse & Chen, 2010).

Geist (2012) toonde aan dat zelfs tweejarige kinderen al op een productieve wijze gemakkelijk kunnen omgaan met een tablet. Zo hebben zij bijvoorbeeld de actieve controle over het starten, stoppen en selecteren van video's (Geist, 2012). Dat een peuter al in staat is om individueel een tablet op een productieve wijze te gebruiken, betekent dat het kind begrijpt wat er van hem/haar gevraagd wordt, kan interageren met het apparaat en begrijpt welke acties nodig zijn om een respons te produceren (Couse & Chen, 2010).

De variabele leeftijd blijkt niet zo zeer bepalend voor de betrokkenheid van kinderen tot de technologie. Het zijn eerder de complexe relaties tussen de technologische karakteristieken en de ontwikkeling van het kind (Couse & Chen, 2010) en de ervaring van het kind met het apparaat (Brouwer et al., 2011; Teuwen et al., 2012). Naast de leeftijd is ook het geslacht van het kind waarschijnlijk niet allesbepalend in het tabletgebruik. Kleuters van dezelfde leeftijd en hetzelfde geslacht kunnen namelijk verschillen qua mediagebruik en voorkeuren (Teuwen et al., 2012; Valkenburg, 2008). Hoewel kinderen al snel vertrouwd zijn met een tablet, blijft ouderlijke begeleiding belangrijk. Dit vanwege de nog niet volledig ontwikkelde cognitieve en linguïstische vaardigheden van kinderen (Warren, 2003).

De tablet is superieur aan de pc. Dat de tablet een aantrekkelijk apparaat is voor kleuters blijkt ook uit onderzoek van Matthew & Seow (2007) naar het maken van tekeningen middels de tablet versus de computer. Er werd aangetoond dat het elektronische interface van de tablet superieur is aan de muis als kinderen tekeningen maken (Matthew & Seow, 2007). Kleuters verkiezen het tabletgebruik boven het traditionele tekenen, vanwege de technische mogelijkheden (Couse & Chen, 2010). Gezien het gebruiksgemak van de tablet en de hoge betrokkenheid van kleuters, wordt deze technologie tevens gezien als een potentieel leermiddel voor jonge kinderen (Couse & Chen, 2010).

Alle opties binnen handbereik. Naast het maken van tekeningen biedt de tablet inhoudelijk gezien nog veel meer mogelijkheden. Via (kinder)applicaties of het internet kunnen kleuters spelletjes spelen (hetzij educatief, creatief, avontuurlijk, en dergelijke), (prent)boeken lezen, televisie of filmpjes bekijken, foto's maken, muziek maken/luisteren, enzovoorts (Maes & Pijpers, 2013). Het aanbod is divers. Voor ieder genre en iedere leeftijdscategorie zijn er applicaties beschikbaar (zoals Digidreumesen, 2012; Maes & Pijpers, 2013; Mediasmarties, 2012). Veel kinderactiviteiten zijn met ander woorden gedigitaliseerd en toegankelijk binnen één apparaat: de tablet.

2.1.2 Besluit

Steeds meer jonge gezinnen schaffen een tablet aan (zoals CBS, 2013). Echter, was het inhoudelijke tabletgebruik van kleuters in hun thuissituatie niet eerder onderzocht. Deze studie legt zich daarom, als eerste deel, toe op het tabletbezit- en gebruik van kleuters. Dit onderdeel sluit aan bij de voornaamste leemte in de huidige wetenschappelijke literatuur. Bovendien biedt het de mogelijkheid om een link te leggen met de ontwikkeling van het kind en te toetsen of de verwachte veranderingen in hun mediagebruik door de komst van de tablet daadwerkelijk kunnen worden vastgesteld. Om een antwoord te kunnen bieden op de centrale vraag, luidt de eerste onderzoeksvraag:

OVI: “Hoe wordt het inhoudelijke tabletgebruik van kleuters in hun thuissituatie omschreven?”

2.2 De rol van de ouders

Ouders spelen een belangrijke rol in het mediagedrag van hun kinderen. Zij bepalen onder andere de hoeveelheid, de inhoud en de omstandigheden waarin kleuters naar televisie kijken (zoals Vandebosch & Van Cleemput, 2007) en het internet gebruiken (zoals Valcke et al., 2010). Ouders vinden de ontwikkeling van digitale vaardigheden van hun kleuter belangrijk, aangezien zij opgroeien in een omgeving die omringd is met digitale media (Teuwen et al., 2012).

2.2.1 Onbezorgdheid

Uit een recente studie van Brouwer et al. (2011) blijkt dat 90 procent van de Nederlandse ouders zich geen zorgen maakt wanneer hun kind experimenteert met digitale apparaten, zoals laptops, desktops, tablets of smartphones. De voornaamste reden voor deze positieve houding is dat het kind er plezier aan beleeft (Brouwer et al., 2011). Tevens hebben de ouders de overtuiging dat hun kind online nieuwe dingen leert middels educatieve activiteiten (Brouwer et al., 2011; Teuwen et al., 2012; Rideout et al., 2003).

De onbezorgdheid van de Nederlandse ouders komt overeen met de 98,7 procent van de Vlaamse ouders die niet bezorgd zijn over het internetgebruik van hun kleuter (Teuwen et al., 2012). Deze bezorgdheid zou echter toenemen als hun kinderen ouder worden, het internet meer onafhankelijk wordt gebruikt, er een grotere variëteit aan online activiteiten wordt verkend door de kleuter (Teuwen et al., 2012) of wanneer de ouders zich zorgen maken over online risico's (Livingstone & Helsper, 2008). Een toenemende mate van mediatie in de toekomst wordt dan ook niet uitgesloten (Livingstone & Haddon, 2009; Teuwen et al., 2012).

Onderzoek van Christakis, Ebel, Rivara, & Zimmerman (2004) naar televisiekijken bevestigt dat de bezorgdheid van ouders toeneemt naarmate kinderen ouder worden en/of meer televisie kijken. Deze zorgen zijn niet geheel onterecht, want volgens Rideout et al. (2003) besteden kinderen van vier tot zes jaar die twee uur of meer televisiekijken per dag minder tijd aan lezen of buitenspelen met leeftijdsgenoten.

Een veranderende ouderlijke rol door de komst van de tablet. Vanuit de *domestication theory* (Haddon, 2006) kan worden verondersteld dat zodra de tablet haar intrede doet binnen huiselijke kring, dit ook sociale consequenties heeft. De komst van de tablet verandert mogelijk de situatie van onbezorgdheid, omdat het een meer individueel en mobiel gebruik van het internet mogelijk maakt voor kleuters (Geist, 2012). Waar het mediagebruik zich tot voor kort verplaatste tot de zogenaamde ‘bedroom culture’ (Christakis et al., 2004; Rideout et al., 2003; Strasburger & Wilson, 2002; Vandewater et al., 2007), kunnen kleuters het apparaat nu locatie-onafhankelijk gebruiken (Geist, 2012).

Kinderen met media in hun slaapkamer spenderen hier bovendien meer tijd aan dan kinderen zonder media in de slaapkamer (Rideout et al., 2003). Dit gegeven maakt het dan ook relevant om in deze studie te toetsen hoe een gezin omgaat met de tablet, waar het apparaat een plaats krijgt en welke regels er worden gesteld. De komst van het apparaat veronderstelt met andere woorden niet alleen een verandering in het mediagebruik van het kind, maar ook in de ouderlijke rol.

2.2.2 Mediatiestijlen

Er zijn drie mediatiestijlen te onderscheiden, die empirisch zijn gevalideerd en onder andere zijn toegepast bij onderzoek naar televisiekijken (zoals Valkenburg et al., 1999; Warren, 2003) en gamen (zoals Gentile, Nathanson, Rasmussen, Reimer, & Walsh, 2012). Het betreft de stijlen: ‘restrictive mediation’, ‘active mediation’, en ‘social coviewing/-use’ (Valkenburg et al., 1999). Op basis van onderzoek naar internetgebruik zijn er later een vierde en vijfde strategie toegevoegd, namelijk ‘supervision’ (Nikken & Jansz, 2011) en ‘technical restrictions’ (Livingstone & Helsper, 2008).

‘Restrictive mediation’ omvat het opleggen van regels wat betreft tijd en inhoud. Deze stijl wordt eerder toegepast bij jonge kinderen dan bij oudere kinderen (Nikken & Jansz, 2011). ‘Active mediation’ wordt vaak opgedeeld in twee onderdelen. Enerzijds ‘evaluative mediation’: het met de kinderen discussiëren over de inhoud of het geven van kritische reacties (Austin, Bolls, Fujioka, & Engelbertson, 1999). Anderzijds ‘instructive mediation’: het geven van een toelichting om kinderen inhouden beter te laten begrijpen. Dit gebeurt tijdens of na het mediagebruik (Valkenburg et al., 1999). Er is sprake van ‘social co-use’ als

ouder en kind samen media gebruiken, maar hier niet over discussiëren (Bybee, Robinson, & Turow, 1982, Nikken & Jansz, 2006, Valkenburg et al., 1999). De vierde, op internetgebruik gebaseerde strategie ‘supervision’ duidt op de ouder die van een afstand toekijkt (Nikken & Jansz, 2011). ‘Technical restrictions’ betreft het hanteren van veiligheidsmaatregelen, zoals het installeren van speciale filtering-/monitoringssoftware (Livingstone & Helsper, 2008).

De meest toegepaste mediatiestijlen. Er is geen eenduidig resultaat betreffende de meest gebruikte mediatiestijl van ouders als het gaat om televisiekijken. Volgens Valkenburg et al. (2009) is ‘social coviewing’ de meest voorkomende stijl. Hierin is geen verschil te onderscheiden zijn voor het geslacht en opleidingsniveau van de ouders, de leeftijd van het kind of ouderlijke bezorgdheid. Enkel de hoeveelheid televisiekijken was een voorspeller (Valkenburg et al., 1999). Warren (2003) daarentegen stelde vast dat deze stijl eerder wordt toegepast bij oudere kinderen en weinig bij kleuters. Volgens Warren (2003) wordt met name ‘restrictive mediation’ gehanteerd, terwijl Valkenburg et al. (1999) eerder ‘instructive mediation’ vaststelt. ‘Restrictive’ en ‘instructive mediation’ komen hoe dan ook eerder voor bij hoger geschoolde ouders (Valkenburg et al., 1999) en ouders van jongere kinderen vanwege meer bezorgdheid (Van der Voort, Nikken, & Van Lil, 1992; Valkenburg et al., 1999; Warren, 2003). Ouders lijken zich overigens eerder zorgen te maken over de inhoud van een televisieprogramma, spel of computeractiviteit dan de tijd die hun kinderen hieraan besteden (Rideout et al., 2003).

Als er gekeken wordt naar het internetgebruik stellen ouders meer mediatiemaatregelen wanneer ze, in het bijzonder, negatieve effecten verwachten van het internet (Nikken & Jansz, 2011). ‘Active co-use’ is hier een wijd gehanteerde stijl en ongeveer een derde hanteert technische restricties (Livingstone & Helsper, 2009). Deze technische restricties worden eerder toegepast zodra de internetactiviteiten en -mogelijkheden van kleuters toenemen (Teuwen et al., 2012). Of dit in de praktijk ook geldt voor tabletgebruik, wordt in deze studie getoetst.

Technische mediatie is belangrijk, omdat tablets en applicaties die aan het internet zijn aangesloten, risico’s teweeg brengen voor de privacy en veiligheid van jonge kinderen (Holloway et al., 2013). Holloway et al. (2013) adviseren dan ook om *evidence-based* richtlijnen en lessen in internetveiligheid te ontwikkelen voor ouders/opvoeders betreffende het gebruik van digitale technologieën en het internetgebruik van hun jonge kinderen.

Het medium als babysitter. Dagelijkse activiteiten kunnen de wil tot het reduceren van het mediagebruik van het kind beïnvloeden (Teuwen et al., 2012). Online of offline activiteiten worden zelfs vaak gebruikt om het kind te amuseren. Ouders moedigen bijvoorbeeld het internetgebruik aan wanneer zij druk zijn met het huishouden (Teuwen et al.,

2012) of keuren televisiekijken eerder goed als ze vermoeid zijn of tijdsgebrek hebben (Vandebosch & Van Cleemput, 2007). Het apparaat fungeert op dat moment als het ware als ‘babysitter’ (Teuwen et al., 2012; Vandebosch & Van Cleemput, 2007). De inzet van een medium als babysitter is inmiddels ook zichtbaar bij de tablet (Brouwer et al., 2011; Yi-Fan, 2013).

2.2.3 Besluit

Op basis van de te verwachte toename in bezorgdheid, de theorie omtrent mediatiestijlen en de rol van de tablet als babysitter, wordt duidelijk dat de ouders een belangrijke factor zijn in het mediagebruik van hun kleuter. Deze studie legt een verband tussen de drie thema’s en het tabletgebruik van kleuters. De tweede onderzoeksvraag luidt dan ook:

OV2: “Hoe wordt de rol van de ouders in het tabletgebruik van de kleuter getypeerd?”

2.3 Tabletverslaving

Hoewel verschillende nieuwsbronnen spreken over een ‘tabletverslaving’ onder kleuters is het wetenschappelijk gezien een geheel nieuw fenomeen. Wel voorspelde Griffiths (1995) jaren geleden al dat de introductie van interactieve apparaten het aantal potentiële technologische verslavingen zou doen toenemen. Inmiddels is er een debat aangewakkerd over de plaats die de technologie inneemt in het leven van (zeer) jonge kinderen (Holloway et al., 2013). Aangezien kleuters zich nog in een cruciale ontwikkelingsfase bevinden, waarin de fundamenteën voor vele fysieke, sociale en intellectuele capaciteiten worden gelegd (zoals Valkenburg, 2008), is deze discussie niet verwonderlijk.

Er is een scala van verschillende meningen (hetzij positief en negatief) over de rol van dergelijke touchscreen-technologieën in de eerste levensjaren van een kind (zoals Brouwer et al., 2011; Holloway et al., 2013, Volkskrant, 2012). De tot zover enige, niet generaliseerbare casestudie die onderzoek deed naar tabletgebruik in de thuissetting (Verenikina & Kervin, 2011), vond geen aanleiding voor langdurig tabletgebruik en/of negatief gedrag. De data zijn echter te beperkt om vast te stellen of er sprake is van een (indicatie van) tabletverslaving.

Definitie van verslaving. Vanuit wetenschappelijk en maatschappelijk perspectief is het van belang om vast te stellen of het tabletgebruik van kleuters ook daadwerkelijk tot problematisch gedrag, en meer specifiek: een tabletverslaving, leidt. Hoewel er verschillende onderzoeken zijn uitgevoerd naar onder andere gameverslaving (Fisher, 1994; Lemmens, Valkenburg, & Peter, 2009; Skoric, Teo, & Neo, 2009) en internetverslaving (zoals Kuss & Griffiths, 2012), bestaat er geen standaard definitie van het concept ‘mediumverslaving’ (Skoric et al., 2009; van Rooij, Schoenmakers, van den Eijnden, Vermulst, & van de Mheen,

2012). Het gebrek aan eenduidigheid blijkt ook uit de overvloed aan terminologie die in de literatuur wordt gehanteerd: overmatig, excessief, compulsief, problematisch gebruik of verslaving (van Rooij et al., 2012). Tijdsbesteding alleen leidt in ieder geval niet per se tot negatieve gevolgen van verslaving (Charlton, 2002; Lemmens et al., 2009).

Ondanks het ontbreken van een eenduidige definitie wordt verslaving (van welke aard dan ook) doorgaans geassocieerd met een oncontroleerbare drang, die vaak gepaard gaat met een verlies aan controle, preoccupatie en een verlangen om verder te gaan met de activiteit, ook al creëert het problemen (Griffiths & Hunt, 1998).

2.3.1 Verslaving toetsen

De meest gebruikte methode om een (medium)verslaving of andere ‘disorder’ te toetsen, is de diagnose van de DSM5-schaal. Dit is de meest recent gepubliceerde ‘Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders’ (American Psychiatric Association, 2013). De DSM-criteria die worden gehanteerd binnen huidige onderzoeken zijn gebaseerd op gokverslaving. In de DSM5-editie is dit namelijk nog altijd de enige officieel erkende vorm van verslaving (American Psychiatric Association, 2013, p. 481).

In de DSM5-schaal worden zeven criteria gehanteerd: 1) obsessie/ aantrekkingskracht: het middel domineert de gedachten van de gebruiker; 2) tolerantie: de persoon spendeert steeds meer tijd met het middel; 3) stemmingswisseling: stemmingsregulatie; 4) terugval: het niet blijvend kunnen stoppen; 5) ontwenning: humeurigheid, prikkelbaarheid et cetera wanneer het gebruik wordt gestopt; 6) conflicten: conflicten met de omgeving en 7) problemen: wanneer het middel ten koste gaat van slaap en dergelijke. In de verschillende reeds uitgevoerde onderzoeken zijn de criteria aangepast naar het desbetreffend onderzochte medium.

Naast de DSM5-schaal zijn ook schalen zoals de ‘Compulsive Internet Use Scale’ (Meerkerk, Van Den Eijnden, Vermulst, & Garretsen, 2009), ‘Video game Addiction Test’ (van Rooij et al., 2012) en ‘Game Addicition Scale’ (Lemmens et al., 2009) toegepast in bestaande onderzoeken. Veel van deze items zijn vooralsnog te herleiden naar de oorspronkelijke DSM5-schaal. Meer uitleg over de toepassing van de schalen binnen deze studie volgt in hoofdstuk drie.

2.3.2 Besluit

Hoewel verschillende nieuwsbronnen berichten over tabletverslaving, is dit nooit eerder wetenschappelijk vastgesteld. Omwille van die reden wordt in deze studie getoetst of er daadwerkelijk sprake is van een (indicatie van) tabletverslaving binnen de gestelde doelgroep.

De derde onderzoeksvraag luidt dan ook:

OV3: “In hoeverre is er sprake van een (indicatie van) tabletverslaving bij kleuters?”

2.4 De rol van gezinsleden

Tot slot blijkt uit diverse studies dat er een aantal variabelen zijn die van invloed kunnen zijn op het mediagebruik van kleuters. Het betreft het opleidingsniveau, geslacht en mediagebruik van de ouders, de ouderlijke rol en het mediagebruik van broers/zussen.

2.4.1 De ouders

Het is met name de huidige generatie van jonge (en specifiek: de hoger opgeleide en meer welvarende) ouders die de grootste interesse heeft in tablets en hun kinderen eerder deze nieuwste technologie biedt (Findahl, 2013).

Kleuters waarvan de ouders een relatief hoog opleidingsprofiel hebben, hebben bovendien een grotere kans op toegang tot een computer en het internet dan kleuters van wie de ouders lager opgeleid zijn (Calvert et al., 2005; Li & Atkins, 2004). Kleuters van hoger opgeleide ouders gebruiken de computer en het internet tevens effectiever (Calvert et al., 2005) en dit op jongere leeftijd dan kleuters van lager opgeleide ouders (Brouwer et al., 2011). Een hoger opleidingsniveau van de ouders wordt ook geassocieerd met minder televisie en video's kijken, maar niet met een afname van het spelen van computergames (Christakis et al., 2004).

Kleuters waarvan de moeder hoger opgeleid is hebben eerder online ervaring, maar gebruiken het internet minder frequent (Teuwen et al., 2012). Het opleidingsniveau van de moeder blijkt de meest invloedrijke variabele te zijn op het mediagebruik van het kind (Roe, 2000; Li & Atkins, 2004; Calvert et al., 2005). Het zijn tevens de moeders die eerder dan de vaders de stijlen 'restrictive' en 'instructive mediation' hanteren (Valkenburg et al., 1999).

Naast het opleidingsniveau is er een positieve relatie tussen de frequentie van het internetgebruik van de ouders en dat van hun kinderen (Livingstone & Haddon, 2009). Ook is er een positieve relatie tussen de socio-economische status van de ouders en de online activiteiten van kinderen (Livingstone & Haddon, 2009). De ouders moedigen het eerste online gebruik niet aan (Teuwen et al., 2012). Zij wachten totdat het kind zelf interesse toont. Dit begint meestal vanaf het moment dat de kleuters samen video's willen kijken of online games willen spelen (Teuwen et al., 2012).

2.4.2 Broers/zussen

Uit verschillende studies (zoals Plowman, Stevenson, McPake, Stephen, & Adey, 2011) blijkt dat broers en/of zussen een belangrijke factor zijn in het stimuleren van het mediagedrag van kleuters. Dit werd onder andere vastgesteld voor televisiekijken en het gebruik van het internet.

Betreffende televisiekijken, blijkt dat er een sterke positieve correlatie is tussen de hoeveelheid televisiekijken van een kleuter en de hoeveelheid televisiekijken van zijn/haar broer/zus en de ouders (Yalcin, Tugrul, Nacar, Tuncer, & Yurdakok, 2002).

Wat betreft het internetgebruik van kleuters is er een positieve correlatie tussen het internetgebruik van oudere broers/zussen en de nieuwsgierigheid van kleuters naar het internet (Teuwen et al., 2012). Kleuters met een oudere broer/zus die online actief is, hebben ook eerder online ervaring (Teuwen et al., 2012; Brouwer et al., 2011).

2.4.3 Besluit

De verklarende variabelen in bestaand mediaonderzoek zijn een aanleiding om te veronderstellen dat deze variabelen ook van invloed zijn binnen deze studie. Omwille van die reden wordt getoetst of de achtergrondvariabelen en het tabletgebruik van gezinsleden een invloed hebben op het tabletgebruik van de kleuter. De vierde, en tevens laatste, onderzoeksvraag luidt dan ook:

OV4: “Welke invloed hebben gezinsleden op het tabletgebruik van de kleuter in de thuissetting?”.

3 Methodesectie

Deze studie beantwoordt de centrale vraag: *“Hoe wordt het tabletgebruik van de kleuter, een kind van drie, vier of vijf jaar, binnen huiselijke kring gekarakteriseerd?”*. Om deze vraag te kunnen beantwoorden, zijn er vier onderzoeksvragen opgesteld: 1) *“Hoe wordt het inhoudelijke tabletgebruik van kleuters in hun thuissituatie omschreven?”*, 2) *“Hoe wordt de rol van de ouders in het tabletgebruik van de kleuter getypeerd?”*, 3) *“In hoeverre is er sprake van een (indicatie van) tabletverslaving bij kleuters?”* en 4) *“Welke invloed hebben gezinsleden op het tabletgebruik van de kleuter in de thuissetting?”*.

3.1 Survey

De onderzoeksvragen werden met behulp van een online vragenlijst getoetst, omdat deze methode de mogelijkheid biedt een verschijnsel te beschrijven en onderliggende verbanden te verklaren (Bryman, 2012). Als populatie is er gekozen voor de ouders van de drie-, vier- en vijfjarige kinderen, omdat kleuters zelf moeilijk te ondervragen zijn. De leeftijd van het kind was het enige criterium. Tabletbezit was geen vereiste. De online vragenlijst, welke is samengesteld in Qualtrics (bijlage 1), bevatte hoofdzakelijk gesloten vragen. De vraagopbouw en lengte van de vragenlijst zijn gebaseerd op bestaande studies (zoals Holloway et al., 2013; Teuwen et al., 2012; Rideout et al., 2003). De inzameling vond plaats van medio maart tot en met april 2014.

3.2 Steekproef

In eerste instantie is er gekozen voor de populatie ouders binnen de gemeente Terneuzen. De eerste opzet was om de ouders via een papieren uitnodiging te vragen om deel te nemen aan het onderzoek. Gezien het tijdsbestek en de haalbaarheid van het onderzoek is er daarom gekozen voor de gemeente waar de onderzoeker woonachtig is.

In totaal werden circa 950 papieren uitnodigingen (bijlage 2) verspreid onder de ouders. Deze verspreiding vond plaats via vijftien (bereidwillige) basisscholen en vijftien kinderdagverblijven en peuterspeelzalen, welke op voorhand telefonisch zijn benaderd. De scholen en verblijven/speelzalen werden gekozen op basis van een toevalssteekproef. Indien een school niet wenste deel te nemen, werd een nieuwe school uit de steekproef getrokken.

In de uitnodiging werden de ouders doorverwezen naar de online enquête waar zij vervolgens werden gevraagd hun zoon/dochter in gedachten te houden bij het beantwoorden van de enquêtevragen. Naast de papieren uitnodiging is er gebruik gemaakt van posters

(bijlage 3) om de kans op respons te verhogen. In totaal werden 30 posters verspreid over de zojuist genoemde locaties.

Toen bleek dat de respons zeer langzaam toenam, is de steekproef twee weken na de eerste verspreiding uitgebreid naar een sneeuwbalsteekproef. Vanaf dit moment bestond de populatie uit alle ouders van een zoon/dochter van drie, vier of vijf jaar binnen Nederland. Om de respons te verhogen, is de doelgroep benaderd via (sociale) media en digitale uitnodigingen. Tevens is er een nieuwsbericht geplaatst in een regionaal dagblad (bijlage 4). In alle hierboven genoemde communicatiemiddelen werd duidelijk vermeld dat tabletbezit geen vereiste was. Daarnaast werd er, om vertekening in de onderzoeksresultaten te voorkomen, niets vermeld over het toetsen naar een tabletverslaving.

Respondenten. In totaal bereikte de online survey 259 ouders, waarvan 66 procent de volledige vragenlijst voltooide (n=170). Elf cases werden uitgesloten van de analyse omdat het kind te jong of te oud was. De definitieve survey bestond uit 159 ouders (84,9% moeders en 15,1% vaders). De leeftijd van de kinderen varieerde van twee jaar en zeven maanden tot en met vijf jaar en elf maanden (mean = 4,34; sd = 0,89). De groep bestond uit 55,3 procent jongens en 44,7 procent meisjes. In 84,9 procent van de huishoudens (n=135) was minimaal één tablet aanwezig, waarvan 17 procent speciaal voor het kind was aangeschaft.

3.3 Operationalisering variabelen

Tabletgebruik en de rol van gezinsleden. Enerzijds zijn er vragen opgenomen in de vragenlijst die bijdragen aan het in kaart brengen van het inhoudelijke tabletgebruik van de kleuter. Anderzijds zijn er vragen opgenomen die het tabletgebruik van de vader/moeder en het tabletgebruik van broers/zussen toetsen. Dit biedt de mogelijkheid om te analyseren of deze variabelen met elkaar correleren. Tevens zijn achtergrondvariabelen van zowel de ouders als het kind opgenomen, zodat ook kan worden getoetst of deze correleren met het tabletgebruik van de kleuter. De variabelen omvatten onder andere de leeftijd en het geslacht van de kleuter, het hoogst behaalde opleidingsniveau van beide ouders, het gezinsinkomen, de frequentie en duur van het tabletgebruik van de vader/moeder en/of broer(s)/zus(sen), enzovoorts. Zie bijlage 1 voor de volledige vragenlijst.

Mediatiestijlen. Uit de literatuur omtrent mediatiestijlen is gebleken dat er vijf stijlen zijn te onderscheiden: 1) restrictive mediation, 2) active mediation (inclusief evaluative en instructive mediation), 3) social co-use, 4) supervision en 5) technical restrictions. Deze vijf vormen van mediatie met bijbehorende vragen uit bestaande onderzoeken (Austin, 1993; Bybee et al., 1982; Gentile et al., 2012; Livingstone & Helsper, 2008; Nikken & Jansz, 2006; Nikken & Jansz, 2011; Valkenburg et al., 1999) zijn als uitgangspunt genomen voor het

toetsen van de wijze waarop ouders het tabletgebruik van hun kind mediëren. De in deze survey toegepaste schaal bestaat uit 27 vragen verdeeld over de eerste vier stijlen. De frequentievragen toetsen hoe vaak de verschillende stijlen door de ouders worden toegepast. Deze zijn gemeten middels een 5-punten Likertschaal: 0; nooit, 1; soms, 2; regelmatig, 3; vaak en 4; altijd. De laatste stijl ‘technical restrictions’ werd niet getoetst aan de hand van een frequentieschaal. Zie bijlage 5 voor een nadere toelichting.

Het is een open vraag of deze stijlen, die in eerste instantie gericht zijn op televisie-, game- en internetgebruik, ook kunnen worden toegepast op tabletgebruik. Enerzijds verschilt tabletgebruik wel degelijk van de drie zojuist genoemde media. Anderzijds kunnen deze stijlen worden getoetst, ongeacht de aard van het apparaat dat het kind gebruikt (Livingstone & Helsper, 2008; Nikken & Jansz, 2006). Wat betreft interactiviteit en inhoudelijke mogelijkheden vertoont de tablet gelijkenissen met games en het internet. Echter, is het gebruiksgemak dankzij de touchscreen weldegelijk veranderd. Ook wat betreft de mobiliteit verschilt de ‘handheld’ tablet veelal van andere apparaten die plaatsgebonden zijn (met uitzondering van een laptop of draagbare spelcomputer). Kinderen hebben hierdoor de mogelijkheid zich te isoleren van de omgeving. Dit kan gevolgen hebben voor de mediatiestijl en kan de controle moeilijker maken (Livingstone & Helsper, 2008).

Tabletverslaving. Tabletverslaving is een nieuw fenomeen. Hier bestaat geen bestaande schaal voor. Omwille van die reden is er gebruik gemaakt van bestaande (media-) verslavingsschalen (Fisher, 1994; Lemmens, Valkenburg, & Peter, 2009; Search Institute, 2007; van Rooij et al., 2012). Deze zijn veelal te herleiden naar de oorspronkelijke DSM-schaal (American Psychiatric Association, 2013), welke met name binnen de psychologie breed wordt toegepast.

De DSM5-criteria zijn van origine gericht op adolescenten en volwassenen. Alle onderzoeken zijn dan ook gebaseerd op zelfrapportering. Om de criteria op een bruikbare manier toe te passen binnen dit onderzoek zijn de zelfrapporteringitems omgezet naar items voor ouderreportering. Ouderrapportage blijkt een relevante werkwijze om data van (jonge) kinderen te verkrijgen (Cianchetti, Pittau, Carta, Campus, Littarru, Ledda, Zuddas, & Fancello; 2013). De wijze waarop de vraagstelling in de enquête is geformuleerd, is vanuit dit perspectief gebaseerd op verscheidene onderzoeken die gericht zijn op gedrag of gedragsproblemen bij kinderen en waarbij er gebruik wordt gemaakt van ouderreportering, zoals de ‘Child Behavior Checklist’ (Verhulst & van der Ende, 2000); de ‘Child-parent Relationship Scale’ (Pianta, 1992; Simkiss, MacCallum, Fan, Oates, Kimani, & Stewart-Brown, 2013); de ‘Disruptive Behavior Disorders Rating Scale’ (Pelletier, Collett, Gimpel, & Crowley; 2006) en de ‘Child and Adolescent Behavior Inventory’ (Cianchetti et al., 2013).

Een enkele niet-wetenschappelijke studie bood informatie over gameverslaving met ouderrapportering (Search Institute, 2007).

De in dit onderzoek ontwikkelde tabletverslavingschaal bestaat uit negentien items verdeeld over de zeven criteria. Iedere vraagstelling begon met ‘hoe vaak tijdens de afgelopen zes maanden...’, zoals ook Lemmens et al. (2009) toepasten, omdat een verslaving zichtbaar zou zijn wanneer een persoon aan de criteria voldoet gedurende een periode van zes maanden. Ook hier is gebruik gemaakt van een 5-punten Likertschaal: 0; nooit, 1; zelden, 2; soms, 3; vaak, 4; heel vaak (zoals Lemmens et al., 2009; van Rooij et al., 2012). Zie bijlage 6 voor een nadere toelichting.

4 Resultatensectie

Deze sectie omschrijft de belangrijkste onderzoeksresultaten aangaande het inhoudelijke tabletgebruik van de kleuter binnen huiselijke kring (*OV1*), de rol van de ouders (*OV2*), een (indicatie van) tabletverslaving (*OV3*) en de rol van gezinsleden en verklarende achtergrondvariabelen (*OV4*). Het eerste en vierde deel van de studie zijn gezien de verschillende raakvlakken in de eerste paragraaf samengevoegd.

4.1 Het tabletgebruik van kleuters en de rol van gezinsleden

Verscheidene variabelen werden in de survey getoetst om een antwoord te kunnen bieden op de vragen: “*Hoe wordt het inhoudelijke tabletgebruik van kleuters in hun thuissituatie omschreven?*” (*OV1*) en “*Welke invloed hebben gezinsleden op het tabletgebruik van de kleuter in de thuissetting?*” (*OV4*). De resultaten zijn onderverdeeld in alinea’s.

Tabletbezit. Binnen de steekproef beschikken de meeste gezinnen (48,4%) over één tablet. In 9,6 procent van de huishoudens waar een tablet aanwezig is, is er een speciale kindertablet aangeschaft. Uit de resultaten blijkt dat het aantal tablets in een huishouden matig positief samenhangt met het netto gezinsinkomen ($r = 0,35$; $p = 0,000$). Het netto gezinsinkomen biedt geen verklaring voor de aanwezigheid van een speciale kindertablet ($\chi^2(7, N = 111) = 6,38$; $p = 0,496$).

Er werd geen verband gevonden tussen het aantal tablets en de leeftijd van de kleuter ($r = 0,09$; $p = 0,279$). Eveneens werd er in een logistische regressie geen significant verband gevonden voor de aanwezigheid van een speciale kindertablet als afhankelijke variabele en de leeftijd van de kleuter als onafhankelijke variabele ($\beta = 0,26$; Wald = 0,65; $p = 0,421$). Tot slot werd er ook geen verband gevonden tussen het aantal tablets en het opleidingsniveau van de moeder ($r = -0,02$; $p = 0,761$) of het opleidingsniveau van de vader ($r = 0,07$; $p = 0,428$).

Frequentie tabletgebruik. Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat in huishoudens waar minimaal één tablet aanwezig is, de meeste kleuters (94,7%) een tablet gebruiken. Van de kleuters was 72,8 procent drie jaar of jonger toen zij de tablet voor het eerst gebruikten. Er is sprake van een matig negatieve samenhang tussen de leeftijd waarop kleuters voor het eerst de tablet gebruiken en het opleidingsniveau van de vader ($r = -0,37$; $p = 0,000$). Er is geen significant verband gevonden met het opleidingsniveau van de moeder ($r = -0,13$; $p = 0,141$).

Meer dan de helft van de kleuters die een tablet gebruikt (66,7%), gebruikt het apparaat meerdere keren per week tot vrijwel iedere dag. In de analyses is geen significant verband gevonden tussen de frequentie van het tabletgebruik en de leeftijd van de kleuter ($r =$

0,09; $p = 0,281$), het geslacht van de kleuter ($\chi^2(4, N = 135) = 5,13$; $p = 0,274$), het opleidingsniveau van de moeder ($r = -0,00$; $p = 0,988$) of het opleidingsniveau van de vader ($r = 0,11$; $p = 0,211$).

Frequentie tabletgebruik en de rol van gezinsleden. Uit de resultaten komt een positieve lineaire samenhang naar voren tussen de frequentie van het tabletgebruik van de kleuter en dat van de moeder ($r = 0,26$; $p = 0,006$) en de vader ($r = 0,45$; $p = 0,038$). Tevens is er sprake van een (zeer) zwak positieve lineaire samenhang tussen de frequentie van het tabletgebruik van de kleuter en het netto gezinsinkomen ($r = 0,19$; $p = 0,042$).

Ook is er gekeken naar de invloed van het tabletgebruik van broers/zussen. Specifiek is er gekeken of het gemiddelde tabletgebruik van broers/zussen van de leeftijd drie tot en met achttien jaar correleert met het tabletgebruik van de kleuter. De resultaten tonen een matig positief verband ($r = 0,32$; $p = 0,003$). Naarmate (een) broer(s)/zus(sen) de tablet vaker gebruikt, gebruikt ook de kleuter de tablet vaker.

Duur tabletgebruik. Op een dag dat een kleuter de tablet gebruikt, gebruikt hij/zij het apparaat gemiddeld een half uur per dag (mean = 33,86; sd = 18,9). Naarmate een kleuter de tablet meer gebruikt, gebruikt hij/zij het apparaat ook langer. Er is namelijk een sterk positieve lineaire samenhang tussen de frequentie en duur van het tabletgebruik ($r = 0,41$; $p = 0,000$). Er is geen significant verband gevonden tussen de duur van het tabletgebruik van de kleuter en zijn/haar leeftijd ($\beta = 2,25$; $t = 1,22$; $p = 0,224$), het geslacht van de kleuter ($t(122) = -0,02$; $p = 0,985$), het opleidingsniveau van de moeder ($r = -0,08$; $p = 0,363$) of het opleidingsniveau van de vader ($r = 0,01$; $p = 0,957$).

Duur tabletgebruik en de rol van gezinsleden. Een lineaire regressie toont aan dat er geen significant verband is tussen de duur van het tabletgebruik van de kleuter als afhankelijke variabele en dat van de vader als onafhankelijke variabele ($\beta = 0,35$; $t = 1,26$; $p = 0,225$). Indien er wordt gekeken naar de duur van het tabletgebruik van de kleuter als afhankelijke variabele en dat van de moeder als onafhankelijke variabele is er wel een significant resultaat zichtbaar ($\beta = 0,17$; $t = 2,97$; $p = 0,004$). De toevoeging van een tweede blok, met als onafhankelijke variabele de gemiddelde duur van het tabletgebruik van broers/zussen van de leeftijd drie tot en met achttien jaar, laat dit significante resultaat verdwijnen. De duur van het tabletgebruik van broers/zussen levert daarentegen wel een significant resultaat ($\beta = 0,27$; $t = 2,32$; $p = 0,027$). Naarmate (een) broer(s)/zus(sen) de tablet langer gebruikt, gebruikt ook de kleuter de tablet langer.

Vaardigheden. Van de kleuters die een tablet gebruiken, weet 85,4 procent precies wat ze moeten doen om bepaalde functies op de tablet te activeren. Hierbij geldt geen significant verschil voor de leeftijd van de kleuter ($r = -0,01$; $p = 0,950$). De kleuters

leren/leerden de tablet en bijbehorende functies voornamelijk gebruiken via (één van) de ouders (55,3%), en/of zichzelf (50,9%) en/of hun broer(s)/zus(sen) (23,9%).

Applicaties. Op de tablet gebruikt 72,4 procent van de kleuters regelmatig tot altijd educatieve spelletjes, zoals puzzelen, geheugenspelletjes, rekenen, lezen en dergelijke (mean = 3,07; sd = 0,91). Hoewel er op basis van de gegevens van Valkenburg (2008) een verschil in voorkeur voor bepaalde genres door jongens en meisjes werd verwacht, werd er geen significant verband gevonden met het geslacht van de kleuter (χ^2 (4, N = 123) = 0,59; p = 0,964). Eveneens werd er geen verband gevonden met hun leeftijd (r = 0,15; p = 0,090), het opleidingsniveau van de moeder (r = -0,11; p = 0,237) of het opleidingsniveau van de vader (r = 0,01; p = 0,910).

Opeenvolgend gebruikt 49,6 procent van de kleuters regelmatig tot altijd creatieve spelletjes zoals tekenen, muziek maken, video's maken en dergelijke (mean = 2,58; sd = 1,09). Ook hier is er geen significant verband gevonden met het geslacht van de kleuter (χ^2 (4, N = 123) = 4,00; p = 0,406), zijn/haar leeftijd (r = 0,11; p = 0,212), het opleidingsniveau van de moeder (r = -0,02; p = 0,806) of het opleidingsniveau van de vader (r = 0,03; p = 0,716).

Ten derde gebruikt 44,8 procent regelmatig tot altijd applicaties om televisie of film(pje)s te bekijken (mean = 2,42; sd = 1,13). Wederom is er geen significant verband gevonden met het geslacht van de kleuter (χ^2 (4, N = 123) = 1,54; p = 0,819), zijn/haar leeftijd (r = -0,08; p = 0,401), het opleidingsniveau van de moeder (r = 0,03; p = 0,714) of het opleidingsniveau van de vader (r = 0,00; p = 0,998).

De applicaties worden voornamelijk gedownload door (één van) de ouders (73,0%). De ruime meerderheid van de kleuters (83,0%) mag van de ouders zelf geen applicaties downloaden. Meer dan de helft van de applicaties is onbetaald aangeschaft (63,1%).

Internet. Het aantal kleuters dat (ongeacht de frequentie) gebruik maakt van het internet telt 60,2 procent. Het internet wordt voornamelijk gebruikt voor het bekijken van filmpjes (40,3%) en het spelen van spelletjes (28,3%). Van de kleuters die vier jaar of jonger zijn en gebruik maken van de tablet (n=47), gebruikt 25,6 procent het internet regelmatig tot altijd. Van de kleuters die de tablet enkel individueel gebruiken (n=21), gebruikt 61,8 procent het internet regelmatig tot altijd. Naarmate de kleuters ouder worden, neemt het internetgebruik toe: er is een (zeer) zwak positieve lineaire samenhang tussen het gebruik van het internet en de leeftijd van de kleuter (r = 0,18; p = 0,047). Er werd middels een logistische regressie geen verband gevonden tussen het bekijken van filmpjes als afhankelijke variabele en de leeftijd van de kleuter als onafhankelijke variabele ($\beta=0,27$; Wald = 2,17; p = 0,140). Naarmate de kleuters het internet vaker gebruiken, gebeurt dit wel eerder zonder de ouders (χ^2 (4, N = 123) = 10,43; p = 0,034). Er is sprake van een zwak verband (V = 0,29; p = 0,034). Er

werd geen verband gevonden tussen de frequentie van internetgebruik en het opleidingsniveau van de moeder ($r = 0,06$; $p = 0,537$) of het netto gezinsinkomen ($r = 0,10$; $p = 0,334$).

Locatie en gebruik. Meer dan de helft van de kleuters gebruikt de tablet samen met (één van) de ouders (51,6%). Daarnaast wordt de tablet alleen gebruikt (44%) en/of met (een) broer(s)/zus(sen) (32,7%). Bijna alle kleuters (98,4%) gebruiken de tablet regelmatig tot altijd in de woonkamer. De tablet wordt door 96,7 procent van kleuters nooit tot zelden in hun eigen slaapkamer gebruikt. Er is geen verband gevonden tussen het tabletgebruik op de eigen slaapkamer en het individueel gebruiken van de tablet ($\chi^2 (3, N = 122) = 3,84$; $p = 0,279$), de frequentie van het tabletgebruik ($r = 0,12$; $p = 0,172$) of de duur van het tabletgebruik ($r = 0,18$; $p = 0,052$).

In totaal neemt 48,7 procent van de gezinnen soms de tablet mee, zoals in de auto of tijdens een afspraak of bezoek. Een vijfde (21,8%) neemt de tablet regelmatig tot altijd mee.

4.2 De rol van de ouders

Het antwoord op de vraag: “*Hoe wordt de rol van de ouders in het tabletgebruik van de kleuter getypeerd?*” (OV2) bestaat uit drie delen: 1) de verwachte toename in bezorgdheid, 2) de ouderlijke mediatiestijlen en 3) de rol van de tablet als babysitter.

Bezorgdheid. Op de vraag of de respondent zich zorgen maakt over het tabletgebruik van hun kleuter antwoordde een tiende “een beetje” (10,4%). De overgrote meerderheid maakt zich geen zorgen (89,6%). Van degenen die zich een beetje zorgen maken (10,4%), verontrust iets meer dan de helft (54,5%) zich over de duur van het tabletgebruik en/of de inhoud van de activiteiten die op de tablet worden verkend. De andere helft van de ouders (45,5%) maakt zich een beetje zorgen over het verlangen van het kind naar de tablet. Een voorbeeld van een antwoord op de vraag waarover ze zich zorgen luidt: “*Soms lijkt hij verslaafd. Als hij dan een dagje niet mag, dan barst hij in tranen uit en blijft hij vragen om de iPad*”, aldus een moeder over haar 3-jarig zoontje.

Er is geen verband gevonden tussen de bezorgdheid van de ouders en de leeftijd van de kleuter ($t(104) = 1,25$; $p = 0,214$), het individueel gebruiken van de tablet ($\chi^2 (1, N = 106) = 0,08$; $p = 0,779$) of de frequentie van het internetgebruik van de kleuter ($\chi^2 (4, N = 106) = 2,39$; $p = 0,664$).

Uit de onderzoeksresultaten blijkt wel dat het eerder de hoog opgeleide moeders zijn die zich zorgen maken over het tabletgebruik van hun kind ($\chi^2 (4, N = 105) = 15,86$; $p = 0,003$). Er is sprake van een redelijk sterk verband ($V = 0,39$; $p = 0,003$). Er werd geen verband gevonden met het opleidingsniveau van de vader ($\chi^2 (4, N = 102) = 7,61$; $p = 0,107$).

Mediatiestijlen. Een factoranalyse (PCA) geeft aan dat er uit de 27 items vier onderliggende dimensies inzake mediatiestijlen te onderscheiden zijn. Zeven componenten hadden een eigenwaarde boven de 1. Echter toonde de scree-plot een duidelijke knik na vier componenten. De goodness of fit test was bij zeven factoren gelijk aan ($\chi^2 (183) = 203,20$; $p = 0,146$), terwijl deze bij vier factoren een significant resultaat toonde ($\chi^2 (249) = 355,56$; $p = 0,000$). De varimax-analyse werd daarom uitgevoerd met enkel de eerste vier factoren. De vier factoren verklaarden samen 46,3 procent van de totale variantie.

Na rotatie zijn de items die kunnen worden beschouwd als laag-ladend (ondergrens: 0,45) weggelaten. De vier factoren samen verklaren nu 51,5 procent van de totale variantie. De goodness of fit test blijft significant ($\chi^2 (132) = 199,96$; $p = 0,000$). De vier factoren kunnen worden geïnterpreteerd als: 1) ‘social co-use’: het samen gebruiken van de tablet, 2) ‘restrictive mediation’: het stellen van regels qua tijd en inhoud, 3) supervision: het op afstand toekijken wanneer de kleuter de tablet gebruikt en tot slot 4) ‘active mediation’: waarbij zowel ‘instructive mediation’ als ‘evaluative mediation’ kunnen worden herkend. ‘Evaluative mediation’ duidt hier ook op het controleren van de inhoud.

De betrouwbaarheid van de 7-itemschaal ‘social co-use’ is goed ($\alpha = 0,864$). Evenals de 5-itemschaal ‘restrictive mediation’ ($\alpha = 0,840$). De betrouwbaarheid van de 4-itemschaal ‘supervision’ ($\alpha = 0,777$) en de 5-itemschaal ‘active mediation’ ($\alpha = 0,742$) zijn acceptabel. De schalen konden niet meer worden verbeterd door items weg te halen.

De stijl met de hoogste gemiddelde score is ‘supervision’ (mean = 4,42; sd = 0,67), waarbij een gemiddelde van vier gelijk is aan ‘vaak’ op de oorspronkelijke Likertschaal. Deze stijl wordt gevolgd door ‘restrictive mediation’ (mean = 3,64; sd = 1,12), ‘active mediation’ (mean = 3,36; sd = 0,90) en ‘social co-use’ (mean = 2,77; 0,82). De vier stijlen correleren allen (matig tot sterk) met elkaar. Het sterkste verband is zichtbaar tussen ‘restrictive mediation’ en ‘active mediation’ ($r = 0,52$; $p = 0,000$), ‘restrictive mediation’ en ‘supervision’ ($r = 0,40$; $p = 0,000$) en ‘active mediation’ en ‘social co-use’ ($r = 0,36$; $p = 0,000$).

Mediatiestijlen en verklarende variabelen. In overeenstemming met bestaande studies (Bybee et al., 1982; Valkenburg et al., 2009; Van der Voort et al., 1992), werd in deze studie via een regressieanalyse geanalyseerd welke variabelen een invloed hebben op het gebruik van de verschillende mediatiestijlen.

In het eerste blok, zorgde de leeftijd van het kind als onafhankelijke variabele voor 4,6 procent verklaarde variantie bij de afhankelijke variabele ‘supervision’ ($F(1, 104) = 5,03$; $p = 0,027$; $R^2 = 0,046$). Naarmate de kleuter ouder wordt, neemt de stijl ‘supervision’ af ($\beta = -0,16$; $t(104) = -2,24$; $p = 0,027$). De toevoeging van een tweede blok, met de onafhankelijke

variabele ‘zorgen over tabletgebruik’, leverde geen significant resultaat ($\beta = 0,00$; $t(103) = 0,02$; $p = 0,984$).

De leeftijd van het kind zorgde voor 5,5 procent verklaarde variantie bij ‘social co-use’ ($F(1, 104) = 6,10$; $p = 0,015$; $R^2 = 0,055$). Naarmate de kleuter ouder wordt, neemt ook de stijl ‘social co-use’ af ($\beta = -0,21$; $t(104) = -2,47$; $p = 0,015$). De toevoeging van een tweede blok, met de variabele ‘zorgen over tabletgebruik’, leverde ook hier geen significant resultaat ($\beta = 0,45$; $t(103) = 1,77$; $p = 0,080$).

Er werd geen significant verband gevonden voor de leeftijd van het kind en de stijl ‘restrictive mediation’ ($\beta = -0,04$; $t(109) = -0,34$; $p = 0,734$), en ‘active mediation’ ($\beta = -0,10$; $t(109) = -1,04$; $p = 0,299$).

Op basis van bestaande onderzoeken (zoals Valkenburg et al., 2009) werd verwacht dat moeders eerder de stijlen ‘restrictive’ en ‘active mediation’ zouden toepassen. Echter, werd er geen significant verschil gevonden tussen het geslacht van de ouders en ‘restrictive mediation’ ($t(109) = -0,58$; $p = 0,565$) en ‘active mediation’ ($t(109) = -0,40$; $p = 0,687$). Eveneens werd er voor geen van de stijlen een verband gevonden met het opleidingsniveau van de vader of de moeder. Analyses tonen wel een negatief verband tussen de stijl ‘active mediation’ en de duur van het tabletgebruik van het kind ($r = -0,20$; $p = 0,039$).

Maatregelen. Meer dan de helft van de huishoudens (51,9%) heeft bepaalde onderdelen op de tablet beveiligd waardoor de kleuter er geen toegang tot heeft. Haaks hierop staat het resultaat dat 47,2 procent van de ouders geen maatregelen hanteert zoals het installeren van speciale filtering-/monitoringssoftware of niet weet of zij hier gebruik van maken (32,1%).

Er is geen verband gevonden tussen het beveiligen van bepaalde onderdelen als afhankelijke variabele en de leeftijd van de kleuter als onafhankelijke variabele ($\beta = -0,07$; $Wald = 0,09$; $p = 0,763$), het gebruik van het internet ($\chi^2(4, N = 97) = 2,78$; $p = 0,595$), het opleidingsniveau van de moeder ($\chi^2(4, N = 96) = 2,34$; $p = 0,674$) of het opleidingsniveau van de vader ($\chi^2(4, N = 93) = 0,66$; $p = 0,956$).

Naarmate de kleuter vaker gebruik maakt van het internet, hanteren ouders wel eerder veiligheidsmaatregelen zoals het installeren van speciale filtering-/monitoringssoftware ($\chi^2(4, N = 72) = 10,28$; $p = 0,036$). Er is sprake van een redelijk sterk verband ($V = 0,38$; $p = 0,036$). Bovendien blijkt uit een logistische regressie waarin de veiligheidsmaatregelen als afhankelijke variabele en de leeftijd van de kleuter als onafhankelijke variabele zijn getoetst, dat de maatregelen toenemen zodra de kinderen ouder worden ($\beta = -0,65$; $Wald = 4,38$; $p = 0,036$).

De rol van de tablet als babysitter. De onderzoeksresultaten bevestigen dat de tablet wordt gebruikt als ‘babysitter’. Tijdens het huishouden wordt in 44,5 procent van de cases de tablet regelmatig tot altijd gebruikt om het kind bezig te houden. Het regelmatig tot altijd gebruiken van de tablet tijdens het vervoer komt voor bij 25,3 procent van de cases. Tijdens een bezoek of afspraak betreft dit 21,8 procent. Het gebruiken van de tablet als babysitter tijdens het vervoer correleert sterk positief met het inzetten van de tablet als babysitter tijdens een bezoek of afspraak ($r = 0,52$; $p = 0,000$).

Er is sprake van een zwak positieve samenhang tussen de frequentie van het tabletgebruik van de kleuter en het inzetten van tablet als babysitter tijdens het huishouden ($r = 0,29$; $p = 0,002$) en tijdens het vervoer ($r = 0,21$; $p = 0,025$). Tevens is er sprake van een zwak positieve samenhang tussen het inzetten van de tablet als babysitter tijdens het vervoer en de leeftijd van de kleuter ($r = 0,22$; $p = 0,018$). Deze samenhang was niet zichtbaar voor het inzetten van de tablet als babysitter tijdens het huishouden ($r = 0,08$; $p = 0,400$) of tijdens een bezoek of afspraak ($r = 0,15$; $p = 0,104$).

4.3 Een (indicatie van) tabletverslaving

Tot slot werd in deze studie de volgende onderzoeksvraag getoetst: “*In hoeverre is er sprake van een (indicatie van) tabletverslaving bij kleuters?*” (OV3). Naast het toepassen van de verslavingsschaal werd in een open vraag getoetst welke invloed het tabletgebruik volgens de respondent heeft op het gedrag van de kleuter. Het resultaat van deze laatste vraag komt als eerste aan bod.

Invloed op gedrag. Of het tabletgebruik van de kleuter een invloed heeft op zijn/haar gedrag en zo ja welke, werd beantwoord in een open vraag. Na het analyseren van de antwoorden ($n=94$) blijkt dat de meerderheid van de respondenten van mening is dat het tabletgebruik een positieve invloed heeft op het gedrag van hun kind. Hoewel er, gezien de veelzijdigheid van de antwoorden, geen percentages aan de data kan worden gekoppeld, zijn er wel twee tendensen te onderscheiden in de antwoorden van de ouders. Enerzijds betreft dit hun positieve houding ten aanzien van zowel de inhoud van de applicaties, als het apparaat zelf die een educatieve bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de kleuter. Anderzijds biedt het apparaat de kleuter plezier en ontspanning, aldus de ouders.

Circa een tiende van de ouders is van mening dat het tabletgebruik een negatieve invloed heeft op het gedrag van hun kind. Eén van de twee voornaamste argumenten van de ouders is dat hun kind in een bepaalde mate afhankelijk is van het apparaat en hierdoor negatief gedrag vertoont. Ten tweede wordt benoemd dat het tabletgebruik ten koste gaat van andere bezigheden, zoals buitenspelen of het spelen met ander speelgoed.

Eén voorbeeld van de verschillende antwoorden die werden gegeven op de vraag welke invloed het tabletgebruik heeft op het gedrag van het kind luidt: “*Het varieert sterk: indien er veel te doen is en er buiten gespeeld kan worden, dan is de tablet niet belangrijk. Indien het regent, iets saai is of ze stil moeten zijn, dan is de tablet heel belangrijk. Het moeilijkste punt is de verdeling van de tablettijd tussen broer en broer. En ja, als de ene broer de spelletjes van de andere heeft gespeeld... Of de batterij plots leeg is...*”, aldus een moeder over haar zoontje van vijf jaar en acht maanden.

Tabletverslaving. Een factoranalyse (PCA) geeft aan dat de negentien items vijf onderliggende dimensies tellen. Zes componenten hadden een eigenwaarde boven de 1. Echter toonde de knik in de scree-plot dat er eerder sprake is van vijf componenten. De goodness of fit test was bij zes factoren gelijk aan ($\chi^2(72) = 81,57$; $p = 0,206$), terwijl deze bij vijf factoren een significant resultaat toont ($\chi^2(86) = 113,90$; $p = 0,024$). De varimax-analyse werd daarom uitgevoerd met enkel de eerste vijf factoren. De vijf factoren verklaarden 52,7 procent van de totale variantie.

Na rotatie zijn de items die kunnen worden beschouwd als laag-ladend (ondergrens: 0,45) weggelaten. De vijf factoren verklaren nu 54,8 procent van de totale variantie. De goodness of fit test blijft significant ($\chi^2(61) = 84,60$; $p = 0,024$).

De betrouwbaarheid van de eerste factor, een 4-itemsschaal, ‘conflicten en problemen’ is acceptabel ($\alpha = 0,752$). De tweede factor kan worden geplaatst onder de noemer ‘obsessie’. Deze 6-itemsschaal heeft ook een acceptabele betrouwbaarheid ($\alpha = 0,767$). De derde factor omvat ‘ontwenning’. De betrouwbaarheid van deze 3-itemsschaal is goed ($\alpha = 0,814$). De vierde factor ‘het niet blijvend kunnen stoppen’ betreft een 2-itemsschaal met een te lage betrouwbaarheid ($\alpha = 0,636$). Hetzelfde geldt voor de vijfde factor ‘escapisme’. De betrouwbaarheid van deze 2-itemsschaal is eveneens te laag ($\alpha = 0,527$). De analyses werden daarom uitgevoerd met de eerste drie factoren en een schaal van de drie factoren samen.

Binnen de steekproef wordt gemiddeld het hoogst gescoord op de factor ‘obsessie’ (mean = 2,59; sd = 0,63), waarbij het gemiddelde zich situeert tussen ‘zelden’ en ‘soms’ op de oorspronkelijke Likertschaal. Daarna volgen ‘ontwenning’ (mean = 1,79; sd = 0,73) en ‘problemen en conflicten’ (mean = 1,17; sd = 0,38). Onderling correleren de drie factoren matig tot sterk. De sterkste correlatie is zichtbaar tussen ‘obsessie’ en ‘ontwenning’ ($r = 0,51$; $p = 0,000$) en ‘ontwenning’ en ‘problemen en conflicten’ ($r = 0,45$; $p = 0,000$). Er is sprake van een zwak verband tussen ‘obsessie’ en ‘problemen en conflicten’ ($r = 0,24$; $p = 0,014$). De schaal van de drie factoren samen (13-items) geeft een gemiddelde score van ‘zelden’ op de originele Likertschaal (mean = 1,96; sd = 0,46). De betrouwbaarheid is goed ($\alpha = 0,829$).

Constructvaliditeit tabletverslavingschaal. Een geringe vorm van constructvaliditeit kan worden bewerkstelligd door de gemiddelde scores van de schalen te laten correleren met de relationele variabelen: de frequentie en de duur van het tabletgebruik van de kleuter, de zorgen van de ouders over het tabletgebruik en de invloed van het tabletgebruik op het gedrag van de kleuter.

Uit de analyses komt een matig positief verband naar voren tussen de frequentie van het tabletgebruik van de kleuter en de schaal van de drie factoren samen ($r = 0,38$; $p = 0,000$). Voor de duur van het tabletgebruik van de kleuter en de schaal van de drie factoren samen werd geen significant verband gevonden ($r = 0,15$; $p = 0,142$). De frequentie van het tabletgebruik van de kleuter correleert sterk met de afzonderlijke factor ‘obsessie’ ($r = 0,45$; $p = 0,000$). Er werd geen significant verband gevonden tussen de duur van het tabletgebruik van de kleuter en de factor ‘problemen en conflicten’ ($r = 0,11$; $p = 0,268$) of ‘ontwenning’ ($r = 0,17$; $p = 0,091$). Evenals de tabletfrequentie correleerde de duur van het tabletgebruik van de kleuter enkel met de afzonderlijke factor ‘obsessie’ ($r = 0,21$; $p = 0,040$).

Indien middels select cases de respondenten worden geselecteerd die zich ‘een beetje’ zorgen maken over het tabletgebruik van hun kleuter, blijkt dat de gemiddelden van zowel de afzonderlijke factoren ‘obsessie’ (mean = 2,91; sd = 0,59), ‘ontwenning’ (mean = 2,43; sd = 0,96) en ‘problemen en conflicten’ (mean = 1,25; sd = 0,55) als het gemiddelde van de totale schaal van de drie factoren samen (mean = 2,28; sd = 0,52) hoger liggen.

Indien middels select cases de respondenten worden geselecteerd die (ongeacht de aard van het argument) van mening zijn dat het tabletgebruik van hun kleuter een negatieve invloed heeft op hun gedrag, blijkt dat ook hier de gemiddelden van zowel de afzonderlijke factoren ‘obsessie’ (mean = 3,14; sd = 0,49), ‘ontwenning’ (mean = 2,85; sd = 0,77) en ‘problemen en conflicten’ (mean = 1,75; sd = 0,77) als het gemiddelde van de totale schaal van de drie factoren samen (mean = 2,64; sd = 0,44) hoger liggen.

Tabletverslaving en verklarende variabelen. Naast de relationele variabelen is ook getoetst of er verbanden zijn tussen de verschillende factoren en het geslacht van de kleuter, de verschillende mediatiestijlen en het opleidingsniveau van de ouders.

Er werd een significant verschil gevonden tussen het geslacht van het kind en het gemiddelde van de afzonderlijke factor ‘ontwenning’ ($t(99) = 2,37$; $p = 0,020$). Ontwenning komt eerder voor bij jongens (mean = 1,93; sd = 0,74) dan bij meisjes (mean = 1,59; sd = 0,68). Er werd geen verschil vastgesteld voor de afzonderlijke factoren ‘obsessie’ ($t(100) = 0,83$; $p = 0,409$) en ‘problemen en conflicten’ ($t(99) = 0,20$; $p = 0,843$) of het gemiddelde van de totale schaal van de drie factoren samen ($t(99) = 1,40$; $p = 0,166$).

Er werd geen significant verband vastgesteld tussen het gemiddelde van de totale schaal van de drie factoren samen en de door de ouders gehanteerde mediatiestijlen ‘supervision’ ($r = 0,01$; $p = 0,935$), ‘restrictive mediation’ ($r = 0,14$; $p = 0,163$), ‘active mediation’ ($r = -0,07$; $p = 0,499$) of ‘social co-use’ ($r = 0,04$; $p = 0,681$).

Er werd tevens geen verband gevonden tussen het gemiddelde van de totale schaal van de drie factoren samen en het opleidingsniveau van de vader ($r = 0,17$; $p = 0,105$) of het opleidingsniveau van de moeder ($r = 0,12$; $p = 0,251$). Als er wordt gekeken naar het opleidingsniveau van de ouders en de verschillende afzonderlijke factoren, blijkt er wel een significant verband te zijn tussen het opleidingsniveau van de vader en de factor ‘ontwenning’ ($r = 0,22$; $p = 0,031$).

5 Discussie en conclusie

Vanuit diverse studies was er expliciet vraag naar meer informatie over het tabletgebruik van kleuters. Dankzij het beschrijvende en explorerende karakter van het onderzoek levert deze studie een toevoeging aan het geringe scala van onderzoeken naar het mediagebruik van kleuters. Specifiek biedt onderstaande bespreking een inzicht in het tabletgebruik van de kleuter binnen huiselijke kring.

5.1 Het tabletgebruik van kleuters en de rol van gezinsleden

Het is duidelijk dat de tablet tegenwoordig niet alleen een intrede heeft gemaakt binnen jonge gezinnen, maar ook is opgenomen en geaccepteerd als technologie voor kleuters. De tablet is veelal niet speciaal voor het kind aangeschaft (82%), maar dat neemt niet weg dat maar liefst 94,7 procent van de kleuters gebruik maakt van de tablet (waarvan 66,7% meerdere keren per week tot vrijwel iedere dag). Dit bevestigt de populariteit van het apparaat onder kleuters (Brouwer et al., 2011). Dit geldt overigens ook voor kinderen die nog jonger zijn, aangezien de onderzoeksresultaten aantonen dat bijna driekwart van de kleuters (72,8%) drie jaar of jonger was toen zij de tablet voor het eerst gebruikten.

Tabletgebruik kleuter. In tegenstelling tot bestaande resultaten over het mediagebruik van jonge kinderen (Arnand & Krosnick, 2005; Couse & Chen, 2010; Teuwen et al., 2012; Valkenburg, 2008) werd in deze studie geen verband gevonden tussen de leeftijd van de kleuter en de frequentie of duur van het tabletgebruik. De frequentie van het tabletgebruik van de kleuter blijkt te worden verklaard door het tabletgebruik van de gezinsleden, hetzij zowel het tabletgebruik van de ouders als dat van (een) broer(s) en/of zus(sen). Naarmate de gezinsleden de tablet vaker gebruiken, gebruikt de kleuter de tablet ook vaker. Dit resultaat is in lijn met bestaande onderzoeken naar het mediagebruik van kleuters (Livingstone & Haddon, 2009; Plowman et al., 2011; Yalcin et al., 2002). De duur van het tabletgebruik van de kleuter wordt daarentegen enkel verklaard door de duur van het tabletgebruik van (een) broer(s)/zus(sen). Het tabletgebruik van broers/zussen heeft met andere woorden de meeste invloed op het tabletgebruik van de kleuter.

Inhoudsvoorkeuren. Volgens de ouders gebruiken de kleuters de tablet hoofdzakelijk voor educatieve doeleinden. Opeenvolgend wordt er door de kleuters met name gebruik gemaakt van creatieve spelletjes en applicaties om televisie of film(pje)s te kijken.

In de vragenlijst stonden educatieve applicaties omschreven als ‘puzzels, rekenen, lezen, geheugenspelletjes en dergelijke’. Uiteraard blijft het de vraag welke applicaties ouders

als ‘educatief’ interpreteren. Tevens speelt mogelijk ook sociale wenselijkheid een rol in de onderzoeksresultaten.

Gemakkelijker toegang tot het internet. Zoals in de literatuur werd omschreven, is het dankzij de tablet makkelijker geworden om toegang te krijgen tot allerlei applicaties en het internet (Couse & Chen, 2010; Geist, 2012; Holloway et al., 2013; Yi-Fan, 2013). Uit de resultaten blijkt dat deze mogelijkheid ook wordt benut. Van de kleuters maakt 60,2 procent (ongeacht de frequentie) wel eens gebruik van het internet. Dit percentage ligt wat lager dan de resultaten van Brouwer et al. (2011).

Naarmate de kleuters ouder worden, neemt het internetgebruik toe. Kleuters gebruiken het internet voornamelijk voor het bekijken van filmpjes. Dit bevestigt bevindingen uit voorgaande onderzoeken (Rideout et al., 2003; Teuwen et al., 2012). Het bekijken van filmpjes correleerde niet met de leeftijd van de kleuter, wat bestaande resultaten (Holloway et al., 2013; Teuwen et al., 2012; Vandewater et al., 2007) tegenspreekt.

Toegenomen gebruiksgemak. Dat de tabletvaardigheden van een kleuter reeds ver ontwikkeld zijn, wordt aantoonbaar met het resultaat dat 85,4 procent van de kleuters precies weet wat ze moeten doen om bepaalde functies op de tablet te activeren. Dit bevestigt bestaande resultaten (Couse & Chen, 2010; Geist, 2012; Matthews & Seow, 2007). Ook in deze studie blijkt de variabele leeftijd niet bepalend voor de ontwikkelde tabletvaardigheden van de kleuter.

Individueel gebruik. Meer dan de helft van de kleuters leerde de tablet gebruiken (mede) dankzij de hulp van hun vader en/of moeder. Dit bevestigt de cruciale rol van een volwassen begeleider bij de ondersteuning van het aanleren van een nieuwe technologie (Brouwer et al., 2011; Matthews & Seow, 2007). Ook in de huidige situatie gebruikt meer dan de helft van de kleuters (51,6%) de tablet samen met (één van) de ouders. Dit is een positief gegeven, aangezien ouderlijke begeleiding belangrijk blijft vanwege de nog niet ontwikkelde cognitieve en linguïstische vaardigheden van de kleuter (Warren, 2003). Toch wordt de tablet ook door 44 procent individueel gebruikt. De mogelijkheid die de tablet biedt tot meer individueel gebruik (Geist, 2012; Yi-Fan, 2013), wordt met andere woorden ook benut. Bovendien blijkt dat het individueel gebruik ook gepaard gaat met het gebruik van het internet.

Locatieafhankelijk gebruik. Hoewel het mediagebruik van andere apparaten door jonge kinderen wordt gekenmerkt door een zogenaamde ‘bedroom culture’, geldt dit niet voor het tabletgebruik. De tablet wordt hoofdzakelijk in de woonkamer gebruikt. Het locatieafhankelijk gebruiken van het apparaat is overigens wel zichtbaar. De helft van de

gezinnen neemt de tablet soms mee in de auto of tijdens een afspraak of bezoek. En een vijfde neemt de tablet regelmatig tot altijd mee.

Invloed achtergrondvariabelen betreffende de ouders. Naarmate het netto gezinsinkomen hoger ligt, zijn er meer tablets aanwezig in een huishouden. Bovendien correleert het gezinsinkomen met de frequentie van het tabletgebruik van de kleuter. Deze resultaten staan in lijn met voorgaande onderzoeken (Findahl, 2013; Livingstone & Haddon, 2009).

Het opleidingsniveau van de ouders bleek geen effect te hebben op de frequentie en duur van het tabletgebruik van de kleuter, hun inhoudsvoorkeuren of hun internetgebruik. Op basis van bestaande onderzoeken (Brouwer et al., 2011; Calvert et al., 2005; Christakis et al., 2004; Li & Atkins, 2004; Livingstone & Haddon, 2009; Teuwen et al., 2012; Roe, 2000), werden deze correlaties wel verwacht. Er bleek enkel een negatief verband te bestaan tussen het opleidingsniveau van de vader en de leeftijd waarop kleuters voor het eerst gebruikmaken van de tablet.

5.2 De rol van de ouders

Dat de ouders een belangrijke rol spelen in het tabletgebruik van hun kleuter is zojuist al duidelijk geworden. Het gegeven dat ouders de ontwikkeling van digitale vaardigheden van hun kleuter belangrijk vinden (Teuwen et al., 2012), wordt in deze studie bevestigd in het resultaat dat er voornamelijk gebruik wordt gemaakt van educatieve applicaties.

Onbezorgdheid. Op basis van de literatuur over de verwachte toename in bezorgdheid, de kenmerken van de tablet en de capaciteiten van de kleuter werd een toename in ouderlijke bezorgdheid onder de ouders van de kleuters verwacht. De onderzoeksresultaten tonen echter het tegenovergestelde. De overgrote meerderheid van de ouders (89,6%) maakt zich geen zorgen over het tabletgebruik van hun kleuter. Desondanks moet de mening van de ouders die zich een beetje zorgen maken over het tabletgebruik van hun kleuter niet worden gegeneerd. Het zijn eerder de hoog opgeleide moeders die zich zorgen maken, waarbij de zorgen hoofdzakelijk uitgaan naar de duur van het tabletgebruik en/of de inhoud van de activiteiten en het verlangen van het kind naar de tablet.

Onder degenen die zich een beetje zorgen maken, werd geen verband gevonden tussen de bezorgdheid en de leeftijd van het kind, het individueel gebruiken van de tablet of de frequentie van het internetgebruik van de kleuter. Op basis van voorgaande onderzoeken (Christakis et al., 2004; Geist, 2012; Livingstone & Helsper, 2008; Teuwen et al., 2012) werden deze correlaties wel verwacht.

Mediatiestijlen. Uit de resultaten komt ‘supervision’ als meest gehanteerde mediatiestijl naar voren. Dit betekent dat ouders op een afstand toekijken en het tabletgebruik op deze manier in de gaten houden. De stijl ‘supervision’ wordt opgevolgd door de mediatiestijlen ‘restrictive mediation’, ‘active mediation’ en ‘social co-use’.

In tegenstelling tot eerder onderzoek (Nikken & Jansz, 2011) werd er geen verband gevonden tussen de stijl ‘restrictive mediation’ en de leeftijd van de kleuter. Hoewel ‘restrictive mediation’ en ‘active mediation’ onderling sterk correleren, houdt geen van beide een verband met het opleidingsniveau van de ouders of de leeftijd van de kleuter, zoals eerder onderzoek deed vermoeden (Valkenburg et al., 1999; Van der Voort et al., 1992; Warren, 2003). De leeftijd van de kleuter verklaarde enkel een klein deel van de variantie omtrent ‘supervision’ en ‘social co-use’. Naarmate de kinderen ouder worden, nemen de stijlen af. Eenzelfde negatieve samenhang is zichtbaar tussen de mediatiestijl ‘active mediation’ en de duur van het tabletgebruik van de kleuter.

Zoals Holloway et al. (2013) aangaven, is technische mediatie belangrijk. Het is dan ook positief dat meer dan de helft van de huishoudens bepaalde onderdelen op de tablet heeft beveiligd, zodat de kleuter er geen toegang tot heeft. Daarentegen, oppert het resultaat dat bijna de helft van de ouders geen veiligheidsmaatregelen hanteert, de vraag in hoeverre de veiligheid van de kleuter gewaarborgd is.

De tablet als babysitter. Deze studie bevestigt dat ouders het tabletgebruik van hun kleuter aanmoedigen wanneer zij druk zijn met andere bezigheden. De inzet van de tablet als babysitter komt het meest voor tijdens het huishouden. In 44,5 procent van de cases gebeurt dit zelfs regelmatig tot altijd. Een vrij hoge score. Een vierde van de gezinnen gebruikt de tablet regelmatig tot altijd als babysitter tijdens het vervoer. Als de tablet wel eens wordt ingezet tijdens het vervoer, gebeurt dit bovendien ook eerder tijdens een bezoek of afspraak, zo blijkt uit de analyses.

5.3 Een (indicatie van) tabletverslaving

Binnen deze studie zijn items uit verschillende, op de DSM-gebaseerde, verslavingsschalen gecombineerd tot één schaal. De validiteit van deze schaal is mede daardoor discutabel. Er is bovendien slechts getoetst binnen één steekproef, waardoor het hanteren van een populatie cross-validiteit niet mogelijk is. Om toch enige vorm van validiteit te kunnen bieden en verbanden aantoonbaar te maken, is er gewerkt volgens het principe van ‘constructvaliditeit’. De gemiddelde scores van de schalen correleerden met verscheidene relationele variabelen.

Constructvaliditeit. Zoals eerdere onderzoeken (Charlton, 2002; Lemmens et al., 2009) aangeven, is de duur van het mediagebruik an sich onvoldoende om uitspraken te doen

over de aanwezigheid van een verslaving. Indien er desalniettemin wordt gekeken naar de duur van het tabletgebruik, blijkt dat kleuters (op een dag dat zij de tablet gebruiken), gemiddeld een half uur per dag gebruik maken van het apparaat. Dit resultaat doet geen verslaving vermoeden. De duur van het tabletgebruik correleerde bovendien enkel zwak met de factor ‘obsessie’.

Als er daarentegen wordt gekeken naar de frequentie van het tabletgebruik van de kleuter, blijkt dit te correleren met de schaal van de drie factoren samen en is er in het bijzonder een sterke samenhang met de factor ‘obsessie’. Deze factor kent overigens de hoogste gemiddelde score van de drie. Binnen de steekproef is hier zelden tot soms sprake van.

De correlatie met relationele variabelen toont aan dat de gemiddelden van zowel de totale schaalscore als de verschillende factoren afzonderlijk hoger liggen wanneer er wordt geselecteerd op respondenten die zich een beetje zorgen maken. Hetzelfde resultaat wordt nog sterker wanneer er geselecteerd wordt op respondenten die van mening zijn dat het tabletgebruik een negatieve invloed heeft op het gedrag van de kleuter. Deze resultaten tonen met andere woorden een onderbouwing voor de reden tot zorg en het argument voor het ervaren van een negatieve invloed op het gedrag van de kleuter.

Criteria tabletverslaving. Indien er toch een vergelijking wordt gemaakt met bestaande schalen zou er, analoog aan het polythetische criterium van Lemmens et al. (2009), sprake zijn van een tabletverslaving wanneer aan de helft of meer van de zeven criteria is voldaan. Hier is in deze steekproef geen sprake van. Bovendien scoort de gemiddelde score van de drie betrouwbare factoren samen ‘zelden’ op de originele Likertschaal. Ogenschijnlijk kan een (indicatie van) tabletverslaving worden uitgesloten.

Concluderend kan hooguit worden vastgesteld dat de analyses lage scores aantonen. Deze scores houden geen verband met de mediatiestijl die ouders hanteren. Het meest typerende resultaat is dat er binnen deze steekproef zelden tot soms sprake is van obsessief gedrag en dat ‘ontwenning’ eerder voorkomt bij jongens dan bij meisjes. ‘Obsessie’ en ‘ontwenning’ correleerden overigens sterk met elkaar. Bovendien blijkt er weldegelijk een verband te zijn tussen de verschillende factoren en de variabelen ‘het hebben van zorgen’ en ‘een negatieve invloed van het tabletgebruik’. Echter dienen ook deze resultaten zorgvuldig te worden behandeld, vanwege het ontbreken van een klinisch gevalideerde schaal en beperkingen van de steekproef. Een dergelijke gevalideerde verslavingsschaal zou overigens alsnog onvoldoende zijn om uitspraken te doen over het gedrag van een kind. Daadwerkelijk gedrag (inclusief gevolgen) dient in een praktijksetting te worden getoetst.

5.4 Beperkingen

Er dient zorgvuldig met de data om te worden gegaan, omwille van de lage respons (n=159). Bepaalde analyses zijn bovendien via 'select cases' gebaseerd op een nog kleiner aantal respondenten, waardoor een vertekend beeld kan zijn ontstaan.

Tevens kunnen ook andere vormen van vertekening binnen deze studie zijn ontstaan, omdat: 1) er gebruik is gemaakt van een niet-toevalssteekproef, 2) de survey enkel kon worden ingevuld door respondenten met internet en 3) er naar waarschijnlijkheid met name betrokken ouders hebben meegedaan aan het onderzoek. Dit laatste is af te leiden uit het gegeven dat de enquête voornamelijk werd ingevuld door hoger opgeleiden. Wellicht biedt deze studie hierdoor geen volledig representatief beeld van de doelgroep, en met name de lagere klasse.

Mogelijk speelt ook sociale wenselijkheid een rol binnen de antwoorden van de (betrokken) ouders. Hoewel de survey volledig anoniem is afgenomen, kan een bepaalde sociale wenselijkheid toch in de antwoorden zijn geslopen. Bovendien kunnen er onder de respondenten interpretatieverschillen bestaan betreffende de antwoordcategorieën van de gehanteerde Likertschalen. Dit kan tot een vertekening van de onderzoeksresultaten leiden.

Zoals hierboven omschreven is de ontwikkelde schaal voor het meten van een tabletverslaving discutabel. Het is een onvoldoende basis om geldige uitspraken te doen over een (indicatie van) tabletverslaving. Alvorens een schaal kan worden gebruikt als diagnostisch instrument dient door klinische psychologen te worden vastgesteld wanneer een (tablet)verslaving kan worden beschouwd als een legitieme pathologie (Lemmens et al., 2009). Bovendien is de DSM5-schaal niet ontworpen voor de doelgroep kleuters, wat mogelijk ook een vertekening kan veroorzaken (Wichstrøm, Berg-Nielsen, Angold, Egger, Solheim, & Sveen, 2012).

Wat betreft de schaal voor het toetsen van de mediatiestijlen dient te worden opgemerkt dat dit de eerste studie is waarin mediatiestijlen worden gecombineerd met het tabletgebruik van kleuters. Op basis van eerdere studies werden items samengevoegd, waar vervolgens een betrouwbare schaal uit voortvloeide. De resultaten uit deze studie dienen met andere woorden als basis voor vervolgonderzoek. Het gegeven dat er nu geen vergelijking mogelijk is met een andere, op tabletgebruik gerichte studie, kan worden ervaren als een gebrek (Valkenburg et al., 1999).

Tot slot zijn er binnen deze studie mogelijk ook verbanden met situationele variabelen die niet werden getoetst. Mogelijk speelt het jaargetijde een rol: wanneer het slecht weer is, spelen kinderen eerder binnen. Ook zou een recente intrede van de tablet binnen een huishouden het apparaat meer geliefd kunnen maken onder de doelgroep.

5.5 Conclusie en beleidsimplicaties

Inmiddels is duidelijk dat de plaats die de tablet heeft ingenomen in het leven van de kleuter niet langer kan worden genegeerd. Anno 2014 is de tablet binnen huiselijke kring een geliefd apparaat onder kleuters. Het tabletgebruik van de gezinsleden speelt een bepalende rol in het tabletgebruik van de kleuter.

De tablet wordt door kleuters hoofdzakelijk voor educatieve doeleinden gebruikt. Een positief gegeven. Echter blijft het, zoals hierboven omschreven, de vraag in hoeverre sociale wenselijkheid hierin een rol speelt. Uit bestaande onderzoeken (Brouwer et al., 2011; Teuwen et al., 2012; Rideout et al., 2013) bleek dat ouders de overtuiging hebben dat hun kind nieuwe dingen leert via educatieve activiteiten. Indien er op de tablet daadwerkelijk veel gebruik wordt gemaakt van educatieve applicaties door kleuters, zoals deze studie aantoont, oppert dit de vraag of deze educatieve inhoud ook effectief een invloed hebben op de ontwikkeling van de kleuter. Vervolgonderzoek zou hier nader over moeten uitweiden.

Uit het onderzoek kwam tevens naar voren dat de mogelijkheden tot het gebruiken van het internet op de tablet en het individueel gebruiken van het apparaat worden benut. De vooropgestelde veranderingen in het mediagebruik van kleuters door de komst van de tablet zijn met andere woorden bevestigd.

Verscheidene resultaten opperen dan ook vragen over de veiligheid van het tabletgebruik van de kleuter. Dit geldt met name voor de resultaten waaruit blijkt dat kleuters die de tablet enkel individueel gebruiken, ook gebruik maken van het internet. Mogelijk lopen zij het risico tot de blootstelling aan negatieve inhoud. Wetende dat de fantasie (Parker, 1995; Strasburger & Wilson, 2002; Valkenburg, 2008) en de cognitieve en linguïstische vaardigheden van de kleuter (Warren, 2003) nog in ontwikkeling zijn, oppert dit resultaat de vraag aan welke inhoud het kind exact wordt blootgesteld. Vervolgonderzoek zou hier uitsluitsel over moeten geven.

Het daarbij komende resultaat dat er slechts bij een tiende van de huishoudens een speciale kindertablet aanwezig is en bijna de helft van de ouders geen veiligheidsmaatregelen hanteert, benadrukt de vraag in hoeverre het tabletgebruik veilig is. Bovendien werd uit de resultaten duidelijk dat tevens bijna een derde (32,1%) van de ouders niet weet of zij speciale beveiligingssoftware hanteren, wat mogelijk ook duidt op onwetendheid onder de ouders.

Het is duidelijk dat ouders betrokken zijn bij het tabletgebruik van hun kleuter. Dit blijkt onder andere uit de meest toegepaste mediatiestijl ‘supervision’, het samen gebruiken van de tablet, het gegeven dat applicaties voornamelijk door (één van) de ouders wordt gedownload, het gegeven dat het hanteren van veiligheidsmaatregelen toeneemt naarmate kinderen ouder worden, enzovoorts. Echter, zien we dat de stijl ‘supervision’ afneemt

naarmate de kinderen ouder worden. Ouder worden neemt echter niet weg dat de kinderen alsnog kunnen worden blootgesteld aan negatieve inhoud.

Een advies voor het ontwikkelen van richtlijnen en lessen in tabletveiligheid voor ouders/opvoeders, zoals Holloway et al. (2013) reeds aankaarten voor digitale technologieën en internetveiligheid, is hier dan ook op zijn plaats. Dit geldt ook voor kinderen die geen gebruik maken van het internet. Uit de resultaten blijkt namelijk dat het merendeel van de applicaties (63,1%) onbetaald is aangeschaft. Aangezien bekend is dat onbetaalde applicaties reclames bevatten, geldt ook in dit geval de vraag in hoeverre kinderen hier aan worden blootgesteld en welk effect dit heeft. Vervolgonderzoek kan hier uitsluitsel over geven.

Het veranderende medialandschap voor deze jonge doelgroep en bedenkingen zoals hierboven omschreven, vragen om studies die onderzoek op dit vlak voortzetten. Vervolgonderzoek kan de onderzoeksresultaten van deze eerste beschrijvende, exploratieve studie aanvullen en nader verifiëren. Bovendien is het belangrijk om op te merken dat, hoewel een verslaving niet werd bevestigd en de ouders overwegend een positieve invloed zien van het tabletgebruik op het gedrag van hun kleuter, het debat over de plaats die de tablet inneemt in het leven van (zeer) jonge kinderen (Brouwer et al., 2011; Holloway et al., 2013) hier niet stopt. De mening van de ouders die wel een negatieve invloed zien van het tabletgebruik op het gedrag van hun kleuter, moet niet worden genegeerd. Deze ouders zien een bepaalde afhankelijkheid van hun kind naar het apparaat, negatief gedrag of tabletgebruik dat ten koste gaat van andere kinderactiviteiten. In hoeverre dit aan de orde is, kon niet worden gespecificeerd aangezien de antwoorden voortkomen uit een open vraag. Vervolgonderzoek zou hier meer uitsluitsel over moeten geven. Richtlijnen en lessen in tabletveiligheid zouden mogelijk ook voor hen een toegevoegde waarde bieden.

6 Bibliografie

- Adams, G. (2014, 29 januari). 'The day I realised my toddler was addicted to the iPad': Three-year-old William tugged at the duvet and woke his father demanding the tablet... at 4am'. *DailyMail*. Bekeken op 18 februari 2014 op <http://www.dailymail.co.uk/femail/article-2548365/As-revealed-one-three-children-use-tablet-talk-fathers-alarming-story-The-day-I-realised-toddler-addicted-iPad.html>
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: DSM 5*. Washington, DC.
- Anand, S., & Krosnick, J. A. (2005). Demographic Predictors of Media Use Among Infants, Toddlers, and Preschoolers. [Article]. *American Behavioral Scientist*, 48(5), 539-561. doi: 10.1177/0002764204271512
- Austin, E. W., Bolls, P., Fujioka, Y., & Engelbertson, J. (1999). How and why parents take on the tube. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 43(2), 175-192.
- Barns, B. (2014, 2 januari). A Tablet for Children That Comes With Its Own Penguins. *The New York Times*. Bekeken op 23 februari 2014 op http://www.nytimes.com/2014/01/03/business/media/a-tablet-for-children-that-comes-with-its-own-penguins.html?partner=rss&emc=rss&_r=2&
- Baumgarten, M. (2003). Kids and the internet: a developmental summary. *Computers in Entertainment (CIE)*, 1(1), 2
- Bellini, J. (2013, 9 oktober). Five Tips for Parents of Tablet-Addicted Kids. *The Wall Street Journal Live*. Bekeken op 18 februari 2014 op <http://live.wsj.com/video/five-tips-for-parents-of-tablet-addicted-kids/9BFC53C2-E70A-4825-876D-99352A9B9417.html#!9BFC53C2-E70A-4825-876D-99352A9B9417>
- Brouwer, C., Duimel, M., Jansen, S., Nikken, P., Pardoën, J., & Pijpers, R. (2011). *App Noot Muis. Peuters en kleuters op het internet*: Buurthoek: Leiden.
- Bryman, A. (2012). *Social research methods*. New York: Oxford university press.
- Bybee, C. R., Robinson, D., & Turow, J. (1982). Determinants of parental guidance of children's television viewing for a special subgroup: Mass media scholars. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 26(3), 697-710.
- Calvert, S. L., Rideout, V. J., Woolard, J. L., Barr, R. F., & Strouse, G. A. (2005). Age, Ethnicity, and Socioeconomic Patterns in Early Computer Use. [Article]. *American Behavioral Scientist*, 48(5), 590-607. doi: 10.1177/0002764204271508

- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2013, 28 november). Steeds vaker laptop, smartphone en tablet in huis. *Webmagazine CBS*. Bekeken op 25 februari 2014 op <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/vrije-tijdcultuur/publicaties/artikelen/archief/2013/2013-3926-wm.htm>
- Charlton, J. P. (2002). A factor-analytic investigation of computer 'addiction' and engagement. [Article]. *British Journal of Psychology*, 93(3), 329.
- Christakis, D. A., Ebel, B. E., Rivara, F. P., & Zimmerman, F. J. (2004). Television, video, and computer game usage in children under 11 years of age. *The Journal of pediatrics*, 145(5), 652-656.
- Cianchetti, C., Pittau, A., Carta, V., Campus, G., Littarru, R., Ledda, M. G., ... & Fancello, G. S. (2013). Child and Adolescent Behavior Inventory (CABI): A New Instrument for Epidemiological Studies and Pre-Clinical Evaluation. *Clinical practice and epidemiology in mental health: CP & EMH*, 9, 51.
- Conners, C. K., Sitarenios, G., Parker, J. D., & Epstein, J. N. (1998). The revised Conners' Parent Rating Scale (CPRS-R): factor structure, reliability, and criterion validity. *Journal Of Abnormal Child Psychology*, 26(4), 257-268.
- Couse, L. J., & Chen, D. W. (2010). A Tablet Computer for Young Children? Exploring Its Viability for Early Childhood Education. [Article]. *Journal of Research on Technology in Education*, 43(1), 75-98.
- Digidreumesen (2012). Apps. Bekeken op 5 mei 2014 op <http://www.digidreumes.nl/nl/apps>.
- Findahl, O. (2013). Swedes and the Internet 2013. Stockholm: The Internet Infrastructure Foundation.
- Fisher, S. (1994). Identifying video game addiction in children and adolescents. *Addictive behaviors*, 19(5), 545-553.
- Formesyn, L. (2013, 31 oktober). Symptomen van een tabletverslaving bij kinderen. *HLN.be*. Bekeken op 18 februari 2014 op <http://www.hln.be/hln/nl/38/Familie/article/detail/1732719/2013/10/31/Symptomen-van-een-tabletverslaving-bij-kinderen.dhtml>
- Geist, E. A. (2012). A Qualitative Examination of Two Year-Olds Interaction with Tablet Based Interactive Technology. *Journal of Instructional Psychology*, 39(1), 26-35.
- Gentile, D. A., Nathanson, A. I., Rasmussen, E. E., Reimer, R. A., & Walsh, D. A. (2012). Do You See What I See? Parent and Child Reports of Parental Monitoring of Media. *Family Relations*, 61(3), 470-487.
- Griffiths, M. (1995). Technological addictions. *Clinical Psychology Forum*, 76, 14 – 19.
- Griffiths, M. D., & Hunt, N. (1998). Dependence on computer games by adolescents. [Article]. *Psychological Reports*, 82(2), 475.

- Haddon, L. (2006). The Contribution of Domestication Research to In-Home Computing and Media Consumption. [Article]. *Information Society*, 22(4), 195-203. doi: 10.1080/01972240600791325
- Holloway, D., Green, L., & Livingstone, S. (2013). *Zero to eight. Young children and their internet use*. LSE, London: EU Kids Online.
- Ivanova, M. Y., Achenbach, T. M., Rescorla, L. A., Harder, V. S., Ang, R. P., Bilenberg, N., Bjarnadottir, G., et al. (2010). Preschool psychopathology reported by parents in 23 societies : testing the Seven-Syndrome model of the child behavior checklist for ages 1.5-5. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 49(12), 1215–1224
- Kaufman, J. (2013, 24 april). Touch-screen Technology And Children. *Child. The real guide for parents*. Bekeken op 18 februari 2014 op <https://www.webchild.com.au/read/viewpoints/touch-screen-technology-and-children>.
- Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2012). Internet Gaming Addiction: A Systematic Review of Empirical Research. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 10(2), 278-296.
- Lemmens, J. S., Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2009). Development and Validation of a Game Addiction Scale for Adolescents. [Article]. *Media Psychology*, 12(1), 77-95. doi: 10.1080/15213260802669458
- Lewis, P., Saunders, M., & Thornhill, A. (2004). *Methoden en technieken van onderzoek*. Amsterdam: Pearson Education Benelux.
- Li, X., & Atkins, M. S. (2004). Early childhood computer experience and cognitive and motor development. *Pediatrics*, 113(6), 1715-1722.
- Livingstone, S., & Helsper, E. J. (2008). Parental mediation of children's internet use. *Journal of broadcasting & electronic media*, 52(4), 581-599.
- Livingstone, S. M., Livingstone, S., & Haddon, L. (Eds.). (2009). *Kids online: opportunities and risks for children*. The Policy Press.
- Maes, T., & Pijpers, R. (2013). 104 leerzame apps & sites voor kinderen van 2-8 jaar. *Mijn kind online & kennisnet*. Bekeken op 5 mei 2014 op http://www.kennisnet.nl/fileadmin/contentelementen/kennisnet/Dossier_mediawijsheid/104-leerzame-apps-sites.pdf
- Matthews, J., & Jessel, J. (1993). Very Young Children Use Electronic Paint: A Study of the Beginnings of Drawing with Traditional Media and Computer Paintbox. *Visual Arts Research*, 19(1), 47-62.

- Matthews, J., & Seow, P. (2007). Electronic Paint: Understanding Children's Representation through Their Interactions with Digital Paint. *International Journal of Art & Design Education*, 26(3), 251-263.
- McPake, J., Plowman, L., & Stephen, C. (2012). Pre-school children creating and communicating with digital technologies in the home. *British Journal of Educational Technology*.
- Mediasmarties (2012). Media-aanbod voor kinderen. Geraadpleegd op 5 mei 2014 op <http://www.mediasmarties.nl/aanbod/>.
- Meerkerk, G. J., Van Den Eijnden, R. J. J. M., Vermulst, A. A., & Garretsen, H. F. L. (2009). The Compulsive Internet Use Scale (CIUS): some psychometric properties. *Cyberpsychology & Behavior: The Impact Of The Internet, Multimedia And Virtual Reality On Behavior And Society*, 12(1), 1-6. doi: 10.1089/cpb.2008.0181
- Nikken, P., & Jansz, J. (2006). Parental Mediation of Children's Videogame Playing: A Comparison of the Reports by Parents and Children. *Learning, Media & Technology*, 31(2), 181-202.
- Nikken, P., & Jansz, J. (2011). Parental mediation of young children's Internet use. Paper presented at the EU Kids Online Conference, London. Opgehaald op 20 februari 2014 op <http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/Conference%202011/Nikken.pdf>
- Ólafsson, K., Livingstone, S., & Haddon, L. (2013). Children's use of online technologies in Europe: a review of the European evidence base
- Pelletier, J., Collett, B., Gimpel, G., & Crowley, S. (2006). Assessment of Disruptive Behaviors in Preschoolers: Psychometric Properties of the Disruptive Behavior Disorders Rating Scale and School Situations Questionnaire. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 24(1), 3-18.
- Piaget, J. (1929). *The child's conception of the world*. London: Routledge & Kegan.
- Pianta, R. C. (1992). Child-parent relationship scale. *Unpublished measure, University of Virginia*.
- Plowman, L., Stevenson, O., McPake, J., Stephen, C., & Adey, C. (2011). Parents, pre-schoolers and learning with technology at home: some implications for policy. *Journal of Computer Assisted Learning*, 27(4), 361-371.
- Rideout, V. J., Vandewater, E. A., & Wartella, E. A. (2003). Zero to six: electronic media in the lives of infants, toddlers and preschoolers. Menlo Park, CA: Kaiser Family Foundation.

- Roe, K. (2000). Socio-economic status and children's television use. *The European Journal of Communication*, 25(1), pp. 3-18.
- Search Institute (2007). Guide to Video Game Addiction. *Parent Further*. Bekeken op 4 maart 2014 op <http://www.parentfurther.com/sites/default/files/downloads/video-game-addiction-guide.pdf>
- Simkiss, D. E., MacCallum, F., Fan, E. E. Y., Oates, J. M., Kimani, P. K., & Stewart-Brown, S. (2013). Validation of the Mothers Object Relations scales in 2-4 year old children and comparison with the Child-Parent Relationship Scale. *Health And Quality Of Life Outcomes*, 11, 49-49. doi: 10.1186/1477-7525-11-49
- Skoric, M. M., Teo, L. L. C., & Neo, R. L. (2009). Children and Video Games: Addiction, Engagement, and Scholastic Achievement. [Article]. *CyberPsychology & Behavior*, 12(5), 567-572. doi: 10.1089/cpb.2009.0079
- Strasburger, V. C. & Wilson, B. J. (2002) Children, Adolescents & the Media. Chapter 1: Children and Adolescents: Unique Audiences (pp. 1-32). London: Sage.
- Teuwen, J., De Grooff, D., & Zaman, B. (2012). Flemish preschoolers online-A mixed-method approach to explore online use, preferences and the role of parents and siblings. *Digitale Proceedings: Etmaal van de Communicatiewetenschap*, 1-20.
- Vandebosch, H., & Van Cleemput, K. (2007). Television viewing and obesity among pre-school children: The role of parents. *Communications-European Journal of Communication Research*, 32(4), 417-446. doi: 10.1515/commun.2007.031
- Van der Voort, T. H., Nikken, P., & Van Lil, J. E. (1992). Replication: Determinants of parental guidance of children's television viewing: A Dutch replication study. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 36(1), 61-74.
- Vandewater, E. A., Rideout, V. J., Wartella, E. A., Huang, X., Lee, J. H., & Shim, M. S. (2007). Digital childhood: Electronic media and technology use among infants, toddlers, and preschoolers. *Pediatrics*, 119(5), E1006-E1015. doi: 10.1542/peds.2006-1804
- Van Rooij, A. J., Schoenmakers, T. M., van den Eijnden, R. J., Vermulst, A. A., & van de Mheen, D. (2012). Video game addiction test: validity and psychometric characteristics. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(9), 507-511.
- Valcke, M., Bonte, S., De Wever, B., & Rots, I. (2010). Internet Parenting Styles and the Impact on Internet Use of Primary School Children. *Computers & Education*, 55(2), 454-464.

- Valinsky, J. (2013, 22 april). Parents Now Shipping Their iPad-Addicted Kids to Therapy. *Beta Beat*. Bekeken op 18 februari 2014 op <http://betabeat.com/2013/04/annoying-parents-are-sending-their-ipad-addicted-kids-to-therapy-so-they-dont-have-to-deal-with-them/>
- Valkenburg, P. (2008). *Beeldschermkinderen: theorieën over kind en media*. Amsterdam: Boom.
- Valkenburg, P. M., Krcmar, M., Peeters, A. L., & Marseille, N. M. (1999). Developing A Scale to Assess Three Styles of Television Mediation: "Instructive Mediation," "Restrictive Mediation," and "Social Coviewing". [Article]. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 43(1), 52.
- Verenikina, I., & Kervin, L. (2011). iPads, digital play and preschoolers. *He Kupu*, 2(5), 4-19.
- Verhofstadt-Denève, L, van Geert, P, & Vyt, A. (2003). *Handboek ontwikkelingspsychologie: grondslagen en theorieën*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum
- Verhulst, F.C., & van der Ende, J. (2000). Gedragsvragenlijst voor kinderen van 1½ - 5 jaar. *ASEBA. Erasmus MC - Sophia Kinderziekenhuis*. Inzage in document aangevraagd bij organisatie. Contactpersoon: van der Ende, J.
- Volkskrant (2012, 26 maart). Maurice de Hond wil 'Steve Jobs-school' oprichten. Bekeken op 19 mei 2014 op <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2686/Binnenland/article/detail/3231378/2012/03/26/Maurice-de-Hond-wil-Steve-Jobs-school-oprichten.dhtml>
- Ward, V. (2013, 21 april). Toddlers becoming so addicted to iPads they require therapy. *The Telegraph*. Bekeken op 18 februari 2014 op <http://www.telegraph.co.uk/technology/10008707/Toddlers-becoming-so-addicted-to-iPads-they-require-therapy.html>
- Wartella, E. A., Vandewater, E. A., & Rideout, V. J. (2005). Introduction: Electronic Media Use in the Lives of Infants, Toddlers, and Preschoolers. [Article]. *American Behavioral Scientist*, 48(5), 501-504. doi: 10.1177/0002764204271511
- Warren, R. (2003). Parental Mediation of Preschool Children's Television Viewing. [Article]. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 47(3), 394-417.
- Wellman, H. M. (1990). *The child's theory of mind*. Cambridge, MA: Bradford Books/MIT Press.
- Westerhout, H., & Braat, H. (2013). *Enquête Jeugdmonitor Zeeland. Ouders jonge kinderen 2013*. Middelburg: Zeeuws Instituut voor Sociale en Culturele Ontwikkeling.
- Wichstrøm, L., Berg-Nielsen, T. S., Angold, A., Egger, H. L., Solheim, E., & Sveen, T. H. (2012). Prevalence of psychiatric disorders in preschoolers. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 53(6), 695-705.

Yalcin, S. S., Tugrul, B., Nacar, N., Tuncer, M., & Yurdakok, K. (2002). Factors that affect television viewing time in preschool and primary schoolchildren. *Pediatrics International*, 44(6), 622-627.

Yi-Fan, C. (2013) How We Share: A Cross-Cultural Comparison of Tablet Adoption and Usage Between the United States and Taiwan.

Bijlage 1: Online enquête

Enquête

Een onderzoek naar het gebruik van tablets

Beste deelnemer,

Bedankt dat u mee wilt werken aan dit onderzoek. Deze studie wordt uitgevoerd in het kader van mijn masterproef aan de Universiteit Antwerpen. Deze enquête heeft als doel meer te weten te komen over het gebruik van tablets door jonge kinderen in hun thuissituatie en de rol van ouders hier in.

De uitnodiging om deel te nemen aan dit onderzoek is meegegeven aan uw zoon/dochter. Houdt u hem/haar a.u.b. in gedachten bij het beantwoorden van de vragen. Er zijn geen goede of foute antwoorden.

Alle gegevens worden vertrouwelijk en uitsluitend voor dit onderzoek verwerkt. Uw gegevens blijven volledig anoniem. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 15 minuten.

Aan het einde van de vragenlijst kunt u uw e-mailadres invullen, indien u kans wilt maken op een VVV-bon t.w.v. €15,- en/of de resultaten van het onderzoek wenst te ontvangen. Mocht u nog vragen hebben, mail dan naar bianca.vermeirsch@student.uantwerpen.be.

Bij voorbaat dank voor uw waardevolle bijdrage aan het onderzoek.

0% 100%

1. Socio-demografische data

VR1: Is uw kind een jongen of een meisje?

- Jongen
- Meisje

VR2: Wat is de geboortemaand van uw kind?

Maand

VR3: Wat is het geboortjaar van uw kind?

Jaar

VR4: U bent de:

- moeder
- vader
- stiefmoeder
- stiefvader
- Anders, namelijk:

VR5: Wat is uw hoogst behaalde opleidingsniveau?

- Basisonderwijs
- VMBO / MAVO / LBO (of vergelijkbaar)
- HAVO / VWO
- MBO (of vergelijkbaar)
- HBO
- WO
- Anders, namelijk:

VR6: Wat is het hoogst behaalde opleidingsniveau van uw partner?

- Ik heb geen partner
- Basisonderwijs
- VMBO / MAVO / LBO (of vergelijkbaar)
- HAVO / VWO
- MBO (of vergelijkbaar)
- HBO
- WO
- Anders, namelijk:

VR7: Hoeveel bedraagt het netto gezamenlijke gezinsinkomen per maand?

- Geen antwoord
 - Minder dan 1000 euro
 - Tussen 1000 en 1500 euro
 - Tussen 1500 en 2000 euro
 - Tussen 2000 en 2500 euro
 - Tussen 2500 en 3000 euro
 - Tussen 3000 en 3500 euro
 - Tussen 3500 en 4000 euro
 - Meer dan 4000 euro
-

2. Tabletgebruik

De volgende vragen hebben betrekking op het gebruik van een tablet (een kleine computer die geen toetsenbord of muis nodig heeft, maar werkt met een touchscreen).

VR8: Hoeveel tablets zijn er aanwezig in uw huishouden?

- 0 (naar VR8.1)
- 1 (naar VR9)
- 2 (“)
- 3 (“)
- Meer dan 3 (“)

VR8.1: Bent u van plan in de toekomst een tablet aan te schaffen?

- Ja, omdat
- Misschien, omdat
- Nee, omdat
- Anders, namelijk:
- Weet ik niet

→ naar VR36

VR9: Is/zijn deze tablet(s) speciaal voor het kind aangeschaft?

- Ja, omdat
- Nee
- Weet ik niet

VR10: Is/zijn (één van) deze tablet(s) (een) speciale kindertablet(s)? (zie [afbeelding](#) als voorbeeld)

- Ja
- Nee
- Weet ik niet

VR11: Gebruikt u thuis een tablet?

- Nooit (naar VR12)
- Zelden (1x per maand) (naar VR11.1)
- Soms (1x per week) (“)
- Regelmatig (meerdere keren per week) (“)
- (bijna) Altijd (vrijwel iedere dag) (“)

VR11.1: Op een dag dat u thuis de tablet gebruikt, hoeveel tijd besteedt u dan gewoonlijk aan de tablet? (vul '0' in indien u het niet weet)

	0	30	60	90	120	150	180	210	240	270	300
Minuten per dag											

VR12: Gebruikt uw kind thuis een tablet?

- Nooit (naar VR12.1)
- Zelden (1x per maand) (naar VR13)
- Soms (1x per week) (“)
- Regelmatig (meerdere keren per week) (“)
- (bijna) Altijd (vrijwel iedere dag) (“)

VR12.1: Waarom heeft uw kind de tablet nog nooit gebruikt? (bv. Hij/zij mag niet op de tablet, hij/zij heeft de vaardigheden nog niet om met een tablet te werken, hij/zij toont geen interesse in een tablet, ...)

→ naar VR36

VR13: Op een dag dat uw kind thuis een tablet gebruikt, hoeveel tijd besteedt hij/zij dan gewoonlijk aan de tablet? (Vul 'o' in indien u het niet weet)

	0	30	60	90	120	150	180	210	240	270	300
Minuten per dag											

VR14: Hoe oud was uw kind toen hij/zij voor het eerst gebruik maakte van de tablet?

- Jonger dan 1 jaar (naar VR14.1)
- 1 jaar (naar VR15)
- 2 jaar (“)
- 3 jaar (“)
- 4 jaar (“)
- 5 jaar (“)
- 6 jaar (“)
- Ouder dan 6 jaar (“)
- Weet ik niet (“)

VR14.1: Hoeveel maanden was uw kind toen hij/zij voor het eerst gebruik maakte van de tablet?

- Aantal maanden:
- Weet ik niet

VR15: Welke omschrijving sluit het meest aan bij de vaardigheden van uw kind?

Mijn zoon/dochter

- Kijkt passief mee wat anderen op het scherm doen
- Raakt het scherm en/of de toetsen willekeurig aan en kijkt wat er gebeurt
- Heeft een beetje hulp nodig bij het starten van apps
- Weet precies wat te doen om bepaalde functies te activeren
- Anders, namelijk:

VR16: Hoe leert/leerde uw kind de tablet en bijbehorende functies gebruiken?(meerdere antwoorden mogelijk). **Via:**

- Zichzelf
- School
- Vriendjes en/of vriendinnetjes
- Moeder en/of vader
- Broer(s) en/of zus(sen)
- Anders, namelijk:
- Weet ik niet

VR17: Van welke apps maakt uw kind gebruik op de tablet?

	nooit	soms	regelmatig	vaak	altijd	Weet ik niet
Televisie of films kijken	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Muziek luisteren	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Foto's bekijken	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Avontuurspelletjes spelen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Schiet-, vecht- en/of actiespelletjes spelen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Educatieve spelletjes, zoals puzzels, geheugenspelletjes, rekenen, lezen, ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Creatieve spelletjes zoals tekenen, muziek maken, video's maken, ...	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Boeken lezen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Websites bezoeken, zoals YouTube, spelletjessites, informatie opzoeken, e.d.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Indien ‘soms’ of meer voor ‘websites bezoeken’ bij VR17

VR17.1: Waarvoor gebruikt uw kind het internet? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Spelletjes spelen
- Informatie opzoeken
- Filmpjes bekijken
- Liedjes luisteren
- Chatten
- Anders, namelijk:
- Weet ik niet

VR 18: Zijn er andere typen apps waar uw kind gebruik van maakt die niet in het lijstje stonden?

- Ja, namelijk
- Nee
- Weet ik niet

VR19: Op welke manier zijn de apps die uw kind gebruikt aangeschaft?

- Betaald
- Onbetaald
- Beide
- Weet ik niet

VR20: Wie downloadt de apps? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Onze zoon/dochter zelf
- Broer(s)/zus(sen) van onze zoon/dochter
- Vriendje/vriendinnetje van onze zoon/dochter
- Eén van de ouders
- Anders, namelijk
- Weet ik niet

VR21: Gebruikt uw kind de tablet samen of alleen? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Alleen
- Met broer(s)/zus(sen)
- Met ouder(s)
- Anders, namelijk
- Weet ik niet

VR22: In welke ruimten van het huis gebruikt het kind de tablet?

	nooit	soms	regelmatig	vaak	altijd	Weet ik niet
Woonkamer	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Eigen slaapkamer	☐	☐	☐	☐	☐	☐

VR22.1: Is/zijn er een andere ruimte(n) in of rondom het huis waar uw kind gebruik maakt van de tablet, die niet in de vorige vraag stond(en)?

- Ja, namelijk:
- Nee
- Weet ik niet

VR23: Gaat de tablet ook mee in de auto/op restaurant/naar familiebezoeken/...?

	nooit	soms	regelmatig	vaak	altijd
Tablet meenemen	☐	☐	☐	☐	☐

VR24: Hoe vaak geeft u uw kind de tablet om hem/haar bezig te houden?

	nooit	soms	regelmatig	vaak	altijd
Tijdens een afspraak, restaurant- of familiebezoek, ...	☐	☐	☐	☐	☐
Tijdens een autorit/in het openbaar vervoer	☐	☐	☐	☐	☐
Tijdens het huishouden	☐	☐	☐	☐	☐

3. Ouderlijke rol

Geef in de volgende vragen a.u.b. aan welk antwoord het meest van toepassing is.

VR25: Hoe vaak...

	nooit	soms	regelmatig	vaak	altijd
Helpt u uw kind wanneer hij/zij de tablet gebruikt?	☐	☐	☐	☐	☐
Praat u met uw kind over het tabletgebruik?	☐	☐	☐	☐	☐
Corrigeert u uw kind wanneer hij/zij op de tablet negatieve inhoud (gewelddadige games, filmpjes, reclames, ...) opent/bekijkt?	☐	☐	☐	☐	☐
Moedigt u uw kind aan om positieve inhoud (leerzame apps, zoals lezen, rekenen, tekenen, ...) te gebruiken?	☐	☐	☐	☐	☐
Legt u de inhoud van apps uit?	☐	☐	☐	☐	☐
Beoordeelt u een app samen met uw kind?	☐	☐	☐	☐	☐
Vertelt u uw kind dat spellen fantasie zijn?	☐	☐	☐	☐	☐
Probeert u uw kind te helpen begrijpen wat hij/zij ziet op de tablet?	☐	☐	☐	☐	☐

VR26: Hoe vaak...

	nooit	soms	regelmatig	vaak	altijd
Stelt u specifieke tijdstippen waarop uw kind de tablet mag gebruiken?	☐	☐	☐	☐	☐
Stelt u regels voor de hoeveelheid tabletgebruik?	☐	☐	☐	☐	☐
Verbiedt u uw kind om bepaalde functies op de tablet te gebruiken?	☐	☐	☐	☐	☐
Selecteert u apps die geschikt zijn voor uw kind?	☐	☐	☐	☐	☐
Leest u voor het downloaden van de app de app-omschrijving?	☐	☐	☐	☐	☐
Moet uw kind toestemming vragen om de tablet te gebruiken?	☐	☐	☐	☐	☐
Controleert u de activiteiten die uw kind uitvoert op de tablet?	☐	☐	☐	☐	☐

Zegt u tegen uw kind dat hij/zij de tablet weg moet leggen wanneer hij/zij een ongeschikte activiteit verricht op de tablet?

☐	☐	☐	☐	☐
-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

VR27: Hoe vaak...

	nooit	soms	regelmatig	vaak	altijd
Gebruikt u samen met uw kind de tablet?	☐	☐	☐	☐	☐
“, wanneer hij/zij daar om vraagt?	☐	☐	☐	☐	☐
“, wanneer u dat wilt?	☐	☐	☐	☐	☐
“, omdat u het tabletgebruik beiden leuk vindt?	☐	☐	☐	☐	☐
“, vanwege een gedeelde interesse op de tablet?	☐	☐	☐	☐	☐
“, puur om samen te zijn?	☐	☐	☐	☐	☐
Licht u samen met uw kind over dingen die u op de tablet ziet?	☐	☐	☐	☐	☐

VR28: Hoe vaak...

	nooit	soms	regelmatig	vaak	altijd
Bent u in de buurt wanneer uw kind de tablet gebruikt?	☐	☐	☐	☐	☐
Houdt u een oogje in het zeil wanneer uw kind gebruik maakt van de tablet?	☐	☐	☐	☐	☐
Mag uw kind zonder uw toezicht op het internet?	☐	☐	☐	☐	☐
Blijft u in de buurt van de tablet om uw kind te helpen indien dat nodig is?	☐	☐	☐	☐	☐

VR29: Zijn bepaalde onderdelen op de tablet beveiligd waardoor uw kind er geen toegang tot heeft?

- Ja
- Nee
- Weet ik niet

**VR30: Hanteert u maatregelen zoals het installeren van speciale filtering-
/monitoringssoftware?**

- Ja, namelijk
- Nee, want
- Weet ik niet

VR31: Mag uw kind apps downloaden?

- Ja, geen probleem
- Ja, onder voorwaarde dat...
- Nee, nooit

VR32: Maakt u zich zorgen over het tabletgebruik van uw kind?

- Ja (naar VR33.1)
- Een beetje (naar VR33.1)
- Nee (naar VR34)

VR32.1: Waarover maakt u zich zorgen?

4. Ouderlijke rol

Geef in de volgende vragen a.u.b. aan welk antwoord het meest van toepassing is.

VR33: Hoe vaak tijdens de afgelopen zes maanden...

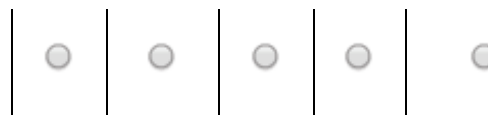
	nooit	zelden	soms	vaak	heel vaak
vroeg uw kind om de tablet, wanneer hij/zij deze niet gebruikte?	☐	☐	☐	☐	☐
spendeerde uw kind vrije tijd aan de tablet?	☐	☐	☐	☐	☐
vroeg uw kind om meer speeltijd op de tablet?	☐	☐	☐	☐	☐
keek uw kind uit naar de eerstvolgende keer waarop hij/zij de tablet weer mocht/kon gebruiken?	☐	☐	☐	☐	☐

ging uw kind langer door met de tablet dan u had toegestaan?	☐	☐	☐	☐	☐
heeft u toegegeven aan de vraag van uw kind om hem/haar langer op de tablet te laten spelen?	☐	☐	☐	☐	☐
was uw kind in staat te stoppen eenmaal hij/zij begonnen wat met de tablet?	☐	☐	☐	☐	☐
gebruikte uw kind de tablet om niet met andere dingen bezig te hoeven zijn?	☐	☐	☐	☐	☐
gebruikte uw kind de tablet om zich beter te voelen?	☐	☐	☐	☐	☐
gehoorzaamde uw kind als u zei dat hij/zij de tablet moest wegleggen?	☐	☐	☐	☐	☐

Vervolg VR33: Hoe vaak tijdens de afgelopen zes maanden...

	nooit	zelden	soms	vaak	heel vaak
heeft u geprobeerd het tabletgebruik van uw kind te verminderen?	☐	☐	☐	☐	☐
werd uw kind prikkelbaar of boos omdat hij/zij de tablet niet (meer) kon/mocht gebruiken?	☐	☐	☐	☐	☐
voelde uw kind zich rot als hij/zij de tablet niet (meer) kon/mocht gebruiken?	☐	☐	☐	☐	☐
werd uw kind gestrest wanneer hij/zij de tablet niet (meer) kon/mocht gebruiken?	☐	☐	☐	☐	☐
ontstond er ruzie met anderen (ouder(s)/broer/zus) doordat uw kind de tablet veel gebruikte / wilde gebruiken?	☐	☐	☐	☐	☐
verwaarloosde uw kind anderen (ouder(s)/broer/zus) omdat hij/zij de tablet veel gebruikte / wilde gebruiken?	☐	☐	☐	☐	☐
loog uw kind over de tijdsduur die hij/zij aan de tablet besteedde?	☐	☐	☐	☐	☐
verwaarloosde uw kind andere activiteiten (buiten spelen, tijd nemen om te eten, school, ...) om de tablet te kunnen gebruiken?	☐	☐	☐	☐	☐

ging het tabletgebruik van uw kind ten koste van
zijn/haar nachtrust?

VR34: Welke invloed heeft het tabletgebruik volgens u op het gedrag van uw kind?

5. Broer(s)/zus(sen)

De laatste vragen hebben betrekking op de rol van (eventuele) broer(s)/zus(sen).

VR35: Hoeveel broers/zussen heeft uw zoon/dochter?

- Geen (naar VR36)
- 1 (naar VR35.1a)
- 2 (naar VR35.2a)
- 3 (naar VR35.3a)
- 4 (naar VR35.4a)
- 5 (naar VR35.5a)
- 6 (naar VR35.6a)
- meer dan 6 (naar VR36)

VR35.1a: Wat is de leeftijd van de oudere/jongere broer/zus?

Leeftijd broer/zus

VR35.1b: Hoe vaak gebruikt deze broer/zus thuis een tablet?

- Nooit (naar VR36)
- Zelden (1x per maand) (naar VR35.1c)
- Soms (1x per week) (“)
- Regelmatig (meerdere keren per week) (“)
- (bijna) Altijd (vrijwel iedere dag) (“)
- Weet ik niet (“)

VR35.1c: Op een dag dat deze broer/zus de tablet gebruikt, hoeveel tijd besteedt hij/zij dan gewoonlijk aan de tablet?

	0	30	60	90	120	150	180	210	240	270	300
Minuten per dag											

VR35.2a: Wat is de leeftijd van de twee oudere/jongere broer(s)/zus(sen)?

Leeftijd broer/zus 1

Leeftijd broer/zus 2

VR35.2b: Hoe vaak gebruiken zij thuis een tablet?

	Nooit	Zelden (1x per maand)	Soms (1x per week)	Regelmatig (meerdere keren per week)	(bijna) Altijd (vrijwel iedere dag)	Weet ik niet
Broer/zus 1	●	●	●	●	●	●
Broer/zus 2	●	●	●	●	●	●

VR35.2c: Op een dag dat zij thuis de tablet gebruiken, hoeveel tijd besteden zij dan gewoonlijk aan de tablet? (vul '0' in indien u bij de vorige vraag 'nooit' of 'weet ik niet' koos)

	0	30	60	90	120	150	180	210	240	270	300
Minuten per dag - broer/zus 1											
Minuten per dag - broer/zus 2											

VR35.3a: Wat is de leeftijd van de drie oudere/jongere broer(s)/zus(sen)?

Leeftijd broer/zus 1

Leeftijd broer/zus 2

Leeftijd broer/zus 3

VR35.3b: Hoe vaak gebruiken zij thuis een tablet?

	Nooit	Zelden (1x per maand)	Soms (1x per week)	Regelmatig (meerdere keren per week)	(bijna) Altijd (vrijwel iedere dag)	Weet ik niet
Broer/zus 1	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Broer/zus 2	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Broer/zus 3	☐	☐	☐	☐	☐	☐

VR35.3c: Op een dag dat zij thuis de tablet gebruiken, hoeveel tijd besteden zij dan gewoonlijk aan de tablet? (vul '0' in indien u bij de vorige vraag 'nooit' of 'weet ik niet' koos)

	0	30	60	90	120	150	180	210	240	270	300
Minuten per dag - broer/zus 1											
Minuten per dag - broer/zus 2											
Minuten per dag - broer/zus 3											

VR35.4a: Wat is de leeftijd van de vier oudere/jongere broer(s)/zus(sen)?

Leeftijd broer/zus 1

Leeftijd broer/zus 2

Leeftijd broer/zus 3

Leeftijd broer/zus 4

VR35.4b: Hoe vaak gebruiken zij thuis een tablet?

	Nooit	Zelden (1x per maand)	Soms (1x per week)	Regelmatig (meerdere keren per week)	(bijna) Altijd (vrijwel iedere dag)	Weet ik niet
Broer/zus 1	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Broer/zus 2	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Broer/zus 3	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Broer/zus 4	☐	☐	☐	☐	☐	☐

VR35.4c: Op een dag dat zij thuis de tablet gebruiken, hoeveel tijd besteden zij dan gewoonlijk aan de tablet? (vul '0' in indien u bij de vorige vraag 'nooit' of 'weet ik niet' koos)

	0	30	60	90	120	150	180	210	240	270	300
Minuten per dag - broer/zus 1											
Minuten per dag - broer/zus 2											
Minuten per dag - broer/zus 3											
Minuten per dag - broer/zus 4											

VR35.5a: Wat is de leeftijd van de vijf oudere/jongere broer(s)/zus(sen)?

Leeftijd broer/zus 1

Leeftijd broer/zus 2

Leeftijd broer/zus 3

Leeftijd broer/zus 4

Leeftijd broer/zus 5

VR35.5b: Hoe vaak gebruiken zij thuis een tablet?

	Nooit	Zelden (1x per maand)	Soms (1x per week)	Regelmatig (meerdere keren per week)	(bijna) Altijd (vrijwel iedere dag)	Weet ik niet
Broer/zus 1	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Broer/zus 2	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Broer/zus 3	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Broer/zus 4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Broer/zus 5	☐	☐	☐	☐	☐	☐

VR35.5c: Op een dag dat zij thuis de tablet gebruiken, hoeveel tijd besteden zij dan gewoonlijk aan de tablet? (vul '0' in indien u bij de vorige vraag 'nooit' of 'weet ik niet' koos)

	0	30	60	90	120	150	180	210	240	270	300
Minuten per dag - broer/zus 1											
Minuten per dag - broer/zus 2											
Minuten per dag - broer/zus 3											
Minuten per dag - broer/zus 4											
Minuten per dag - broer/zus 5											

VR35.6a: Wat is de leeftijd van de zes oudere/jongere broer(s)/zus(sen)?

Leeftijd broer/zus 1

Leeftijd broer/zus 2

Leeftijd broer/zus 3

Leeftijd broer/zus 4

Leeftijd broer/zus 5

Leeftijd broer/zus 6

VR35.6b: Hoe vaak gebruiken zij thuis een tablet?

	Nooit	Zelden (1x per maand)	Soms (1x per week)	Regelmatig (meerdere keren per week)	(bijna) Altijd (vrijwel iedere dag)	Weet ik niet
Broer/zus 1	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Broer/zus 2	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Broer/zus 3	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Broer/zus 4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Broer/zus 5	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Broer/zus 6	☐	☐	☐	☐	☐	☐

VR35.6c: Op een dag dat zij thuis de tablet gebruiken, hoeveel tijd besteden zij dan gewoonlijk aan de tablet? (vul '0' in indien u bij de vorige vraag 'nooit' of 'weet ik niet' koos)

	0	30	60	90	120	150	180	210	240	270	300
Minuten per dag - broer/zus 1											
Minuten per dag - broer/zus 2											
Minuten per dag - broer/zus 3											
Minuten per dag - broer/zus 4											
Minuten per dag - broer/zus 5											
Minuten per dag - broer/zus 6											

Afronding

VR36: Vul hieronder in wat voor u van toepassing is.

- Ik wil enkel kans maken op een VVV-bon t.w.v. €15,-. (naar VR36a)
- Ik wil enkel de onderzoeksresultaten ontvangen. (naar VR36b)
- Ik wil de onderzoeksresultaten ontvangen én kans maken op een VVV-bon t.w.v. €15,-. (naar VR36c)
- Geen van allen (naar Einde)

VR36a: U gaf aan kans te willen maken op een VVV-bon t.w.v. €15,-. Vult u hieronder a.u.b. uw e-mailadres in.

VR 36b: U gaf aan de onderzoeksresultaten te willen ontvangen. Vult u hieronder a.u.b. uw e-mailadres in.

VR 36c: U gaf aan de onderzoeksresultaten te willen ontvangen en kans te willen maken op een VVV-bon t.w.v. €15,-. Vult u hieronder a.u.b. uw emailadres in.

Einde vragenlijst – hartelijk dank!

U heeft zojuist de laatste vraag van het onderzoek ingevuld. Hartelijk dank hiervoor!

Bijlage 2: Uitnodiging ouders

Zie volgende pagina.

Bijlage 3: Poster

 **Universiteit
Antwerpen**

Een afstudeeronderzoek naar het gebruik van tablets door kleuters en de rol van ouders hierin

IS UW ZOON OF DOCHTER 3, 4 OF 5 JAAR?

DOE DAN MEE VIA: facebook.com/tabletonderzoek*
en maak kans op een VVV-bon t.w.v. 15 euro!

Ook indien u geen tablet heeft, komt u in aanmerking voor het onderzoek.
* een Facebookaccount is niet nodig

Bijlage 4: Nieuwsbericht

Studente Bianca Vermeirsch doet onderzoek naar gebruik tablets door kleuters

In het kader van haar masterproef aan de Universiteit Antwerpen voert Bianca Vermeirsch uit Terneuzen een onderzoek uit naar het gebruik van tablets door kleuters in hun thuissituatie en de rol van hun ouders hierbij. „De doelgroep van mijn studie bestaat uit ouders van 3-, 4- en 5-jarige kinderen. Om hen te bereiken benader ik basisscholen, kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en dergelijke”, vertelt Bianca. De Terneuzense maakt tevens gebruik van social media om een breder publiek te bereiken.

Om het onderzoek succesvol te kunnen afronden, is voldoende response een cruciale vereiste. De ouders worden gevraagd deel te nemen aan de online en-

quête, welke ongeveer 15 minuten in beslag neemt. Inhoudelijk kun je denken aan vragen als welke apps gebruiken ze; hoe vaak gebruiken ze een tablet; gebruiken ze deze alleen of samen met een broer/zus of één van de ouders, enzovoort, aldus Bianca. „Maar bijvoorbeeld ook praat een ouder met zijn/haar kind over het tabletgebruik; stellen ze regels qua tijd, enzovoort. Ook als de ouders geen tablet in huis hebben, komen ze in aanmerking voor het onderzoek.” Interesse om mee te doen? Surf naar [facebook.com/tabletonderzoek](https://www.facebook.com/tabletonderzoek) (een Facebook-account is niet nodig). Wie deelneemt maakt kans op een VVV-bon ter waarde van 15 euro.

14-04-2014, *Zeeuws Vlaams Advertentieblad*

Bijlage 5: Vragen mediatiestijlen

VR25: Hoe vaak... - Active mediation

	nooit	soms	regelmatig	vaak	altijd
Helpt u uw kind wanneer hij/zij de tablet gebruikt? ^a	☐	☐	☐	☐	☐
Praat u met uw kind over het tabletgebruik? ^e	☐	☐	☐	☐	☐
Corrigeert u uw kind wanneer hij/zij op de tablet negatieve inhoud (gewelddadige games, filmpjes, reclames, ...) opent/bekijkt? ^b	☐	☐	☐	☐	☐
Moedigt u uw kind aan om positieve inhoud (leerzame apps, zoals lezen, rekenen, tekenen, ...) te gebruiken? ^b	☐	☐	☐	☐	☐
Legt u de inhoud van apps uit? ^b	☐	☐	☐	☐	☐
Beoordeelt u een app samen met uw kind? ^b	☐	☐	☐	☐	☐
Vertelt u uw kind dat spellen fantasie zijn? ^d	☐	☐	☐	☐	☐
Probeert u uw kind te helpen begrijpen wat hij/zij ziet op de tablet? ^a	☐	☐	☐	☐	☐

VR26: Hoe vaak... - restrictive mediation

	nooit	soms	regelmatig	vaak	altijd
Stelt u specifieke tijdstippen waarop uw kind de tablet mag gebruiken? ^b	☐	☐	☐	☐	☐
Stelt u regels voor de hoeveelheid tabletgebruik? ^b	☐	☐	☐	☐	☐
Verbiedt u uw kind om bepaalde functies op de tablet te gebruiken? ^b	☐	☐	☐	☐	☐
Selecteert u apps die geschikt zijn voor uw kind? ^b	☐	☐	☐	☐	☐
Leest u voor het downloaden van de app de app-omschrijving? ^d	☐	☐	☐	☐	☐
Moet uw kind toestemming vragen om de tablet te gebruiken? ^g	☐	☐	☐	☐	☐
Controleert u de activiteiten die uw kind uitvoert op de tablet? ^d	☐	☐	☐	☐	☐

Zegt u tegen uw kind dat hij/zij de tablet weg moet leggen wanneer hij/zij een ongeschikte activiteit verricht op de tablet? _c	☐	☐	☐	☐	☐
---	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

VR27: Hoe vaak... - social co-use

	nooit	soms	regelmatig	vaak	altijd
Gebruikt u samen met uw kind de tablet? _d	☐	☐	☐	☐	☐
“, wanneer hij/zij daar om vraagt? _d	☐	☐	☐	☐	☐
“, wanneer u dat wilt? _d	☐	☐	☐	☐	☐
“, omdat u het tabletgebruik beiden leuk vindt? _c	☐	☐	☐	☐	☐
“, vanwege een gedeelde interesse op de tablet? _c	☐	☐	☐	☐	☐
“, puur om samen te zijn? _c	☐	☐	☐	☐	☐
Licht u samen met uw kind over dingen die u op de tablet ziet? _c	☐	☐	☐	☐	☐

VR28: Hoe vaak... - supervision

	nooit	soms	regelmatig	vaak	altijd
Bent u in de buurt wanneer uw kind de tablet gebruikt? _e	☐	☐	☐	☐	☐
Houdt u een oogje in het zeil wanneer uw kind gebruik maakt van de tablet? _f	☐	☐	☐	☐	☐
Mag uw kind zonder uw toezicht op het internet? _f	☐	☐	☐	☐	☐
Blijft u in de buurt van de tablet om uw kind te helpen indien dat nodig is? _f	☐	☐	☐	☐	☐

VR29: Zijn bepaalde onderdelen op de tablet beveiligd waardoor uw kind er geen toegang tot heeft? _e - technical restrictions

- Ja
- Nee
- Weet ik niet

**VR30: Hanteert u maatregelen zoals het installeren van speciale filtering-
/monitoringssoftware? _e - technical restrictions**

- Ja, namelijk
- Nee, want
- Weet ik niet

VR31: Mag uw kind apps downloaden? _e - technical restrictions

- Ja, geen probleem
- Ja, onder voorwaarde dat...
- Nee, nooit

Toelichting VR25 t/m 31

a = Item afkomstig van Austin (1993) (geraadpleegd in Valkenburg et al.,1999; Warren, 2003); b = item afkomstig van Bybee et al. (1982); c = Item is afkomstig van Valkenburg et al. (1999); d = item is geraadpleegd in Nikken & Jansz (2006); e = Livingstone & Helsper (2008); f = Nikken & Jansz (2011); g = Gentile et al. (2012).

Bijlage 6: Vragen tabletverslaving

VR33: Hoe vaak tijdens de afgelopen zes maanden... - Obsessie/aantrekkingskracht

	nooit	zelden	soms	vaak	heel vaak
vroeg uw kind om de tablet, wanneer hij/zij deze niet gebruikte? ^{a*, d}	☐	☐	☐	☐	☐
spendeerde uw kind vrije tijd aan de tablet? ^a	☐	☐	☐	☐	☐
vroeg uw kind om meer speeltijd op de tablet? ^c	☐	☐	☐	☐	☐
keek uw kind uit naar de eerstvolgende keer waarop hij/zij de tablet weer mocht/kon gebruiken? ^d	☐	☐	☐	☐	☐

VR33: Hoe vaak tijdens de afgelopen zes maanden... - Tolerantie

	nooit	zelden	soms	vaak	heel vaak
ging uw kind langer door met de tablet dan u had toegestaan? ^a	☐	☐	☐	☐	☐
heeft u toegegeven aan de vraag van uw kind om hem/haar langer op de tablet te laten spelen? ^{a*}	☐	☐	☐	☐	☐
was uw kind in staat te stoppen eenmaal hij/zij begonnen wat met de tablet? ^a	☐	☐	☐	☐	☐

VR33: Hoe vaak tijdens de afgelopen zes maanden... - Escapisme/stemmingswisseling

	nooit	zelden	soms	vaak	heel vaak
gebruikte uw kind de tablet om niet met andere dingen bezig te hoeven zijn? ^{a*}	☐	☐	☐	☐	☐
gebruikte uw kind de tablet om zich beter te voelen? ^a	☐	☐	☐	☐	☐

VR33: Hoe vaak tijdens de afgelopen zes maanden... - Terugval

	Nooit	zelden	soms	vaak	heel vaak
gehoorzaamde uw kind als u zei dat hij/zij de tablet moest wegleggen? _a	☐	☐	☐	☐	☐
heeft u geprobeerd het tabletgebruik van uw kind te verminderen? _{a*}	☐	☐	☐	☐	☐

VR33: Hoe vaak tijdens de afgelopen zes maanden... - Ontwenning

	nooit	zelden	soms	vaak	heel vaak
werd uw kind prikkelbaar of boos omdat hij/zij de tablet niet (meer) kon/mocht gebruiken? _{a,b}	☐	☐	☐	☐	☐
voelde uw kind zich rot als hij/zij de tablet niet (meer) kon/mocht gebruiken? _{a*}	☐	☐	☐	☐	☐
werd uw kind gestrest wanneer hij/zij de tablet niet (meer) kon/mocht gebruiken? _a	☐	☐	☐	☐	☐

VR33: Hoe vaak tijdens de afgelopen zes maanden... - Conflicten

	nooit	zelden	soms	vaak	heel vaak
ontstond er ruzie met anderen (ouder(s)/broer/zus) doordat uw kind de tablet veel gebruikte / wilde gebruiken? _{a*}	☐	☐	☐	☐	☐
verwaarloosde uw kind anderen (ouder(s)/broer/zus) omdat hij/zij de tablet veel gebruikte / wilde gebruiken? _a	☐	☐	☐	☐	☐
loog uw kind over de tijdsduur die hij/zij aan de tablet besteedde? _a	☐	☐	☐	☐	☐

VR33: Hoe vaak tijdens de afgelopen zes maanden... - Problemen

	nooit	zelden	soms	vaak	heel vaak
verwaarloosde uw kind andere activiteiten (buiten spelen, tijd nemen om te eten, school, ...) om de tablet te kunnen gebruiken? ^{a*,c}	☐	☐	☐	☐	☐
ging het tabletgebruik van uw kind ten koste van zijn/haar nachtrust? ^a	☐	☐	☐	☐	☐

Toelichting VR33

a =; Item afkomstig van Lemmens, Valkenburg, Peter (2009), waarvan a* = item is opgenomen in de 'Game Addiction Scale'; b = item afkomstig van Fisher (1994); c = item afkomstig van Search Institute (2007); d = item afkomstig van van Rooij et al. (2012).

Bijlage 7: Databestand en SPSS-outputs